

ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

Кафедра технологічної
і професійної освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ У
ПРОЦЕСІ ПРОЄКТУВАННЯ ТА ВИГОТОВЛЕННЯ ВИРОБІВ ДЛЯ
ПОТРЕБ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ**

Спеціальність: 014 Середня освіта

Предметна спеціальність: 014.10 Середня освіта (Технології)

Виконавець:

Сурядна Т.О.

магістрантка II курсу,

62 М-Тз групи,

факультету технологічної і

професійної освіти

Науковий керівник:

канд. пед. наук, ст. викл.

Шакотько В. В.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ	7
1.1. Сутність та складові патріотичного виховання.....	7
1.2. Патріотичне виховання в старшій школі	14
1.3. Народні ремесла як засіб патріотичного виховання	21
Висновки до першого розділу	28
РОЗДІЛ 2. ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ПРОЦЕСІ ПРОЄКТУВАННЯ ТА ВИГОТОВЛЕННЯ ВИРОБІВ ДЛЯ ПОТРЕБ ЗСУ	29
2.1. Особливості патріотичного виховання на уроках з «Технології» в традиціях національної культури	29
2.2. Календарно-тематичне планування уроків до навчального модуля «Техніки декоративно-ужиткового мистецтва»	41
2.3. Динаміка формування патріотичних цінностей старшокласників на уроках технологій.....	45
Висновки до другого розділу	64
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68
ДОДАТКИ	75

ВСТУП

Нині стан духовної культури та моральності як в Україні, так і в усьому світі викликає серйозне занепокоєння. У суспільстві спостерігається девальвація духовних цінностей, що є наслідком прагматизації життя, поширення насильства, ігнорування правових, моральних і соціальних норм, що перетворює це на глобальну соціальну проблему. Частина молоді не володіє навичками конструктивного спілкування та базовим розумінням соціальних процесів, що призводить до конфліктів, стресу і неадекватної поведінки.

Це викликає потребу в нових підходах до формування особистості, здатної інтегрувати світову та національну культуру для збагачення освіти, яка стає ключовим елементом розвитку людини в ХХІ столітті. Інтерес до патріотичного виховання зростає через виклики побудови демократичної, правової держави, громадянського суспільства та ефективної ринкової економіки. Виховання громадянина, здатного сприяти формуванню такої держави, який поділяє демократичні й громадянські цінності, має високий рівень політичної, правової та духовної культури, а також поважає історико-культурну спадщину свого народу, стало пріоритетом.

Розвиток нового суспільства значною мірою залежить від громадянської позиції, моральних переконань та духовних цінностей сучасної людини. Виховання громадянськості та патріотизму є основою зміцнення держави та подальшого розвитку суспільства.

Виховання патріота і громадянина є одним із ключових завдань національної освіти, що відображено в урядових постановах, починаючи з 2010 року, таких як «Деякі питання організації навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах», а також у законах України «Про освіту» та «Про загальну середню освіту». Це завдання також підкреслюється в документах, таких як «Концепція виховання особистості в умовах розвитку української державності» і «Концепція патріотичного виховання», де акцентується на необхідності виховання у молоді любові до Батьківщини,

формування громадянського обов'язку на основі національних та загальнолюдських цінностей, утвердження громадянсько-патріотичних якостей як важливого фактора розвитку культурного й творчого потенціалу народу.

В «Основних орієнтирах виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів України» зазначено, що мета виховання полягає у формуванні морально-духовної, життєво компетентної особистості, здатної успішно самореалізуватися як громадянин, сім'янин та професіонал.

Проблематика патріотичного виховання досліджувалася в роботах таких авторів, як О. О. Антипець [2], І. Д. Бех, А. М. Бойко [8], В. П. Титаренко, В. О. Гнатюк [12], І. О. Зайцева, Т. В. Лопухіна, І. І. Огієнко, С. Ф. Русова, М. Г. Стельмахович. Значний внесок у вивчення патріотичного виховання на уроках технологій зробили В. В. Греськова [13], Г. В. Резніченко, О. М. Коберник, О. С. Найдєн, Л. В. Оршанський, Н. В. Сергєєва, В. П. Титаренко, В. П. Курок, Д. О. Тхоржевський та ін.

Основна мета патріотичного виховання полягає у формуванні свідомого громадянина і патріота, який набуває соціального досвіду, високої культури міжнаціональних відносин, а також здатності та потреби жити в громадянському суспільстві. Це включає розвиток духовності, фізичної досконалості, моральних, художньо-естетичних, трудових і екологічних цінностей. Загальноосвітній навчальний заклад, будучи невіддільним від національної основи, відіграє ключову роль у формуванні та збереженні національної культури, гармонійно поєднуючи загальнолюдські й національні цінності. Це здійснюється через організацію педагогічної діяльності, яка сприяє самовираженню та самоствердженню моральних якостей учнів через їхню самостійну діяльність.

Важливим елементом залучення учнів до національної культури є організація занять з народних ремесел та декоративно-ужиткового мистецтва на уроках «Технології». Це підкреслює необхідність визначення умов для

патріотичного виховання учнів старших класів у рамках уроків «Технології», що визначає актуальність дослідження.

Ознайомлення старшокласників із історичними, культурними та господарськими традиціями українського народу, а також із сучасними реаліями та соціально-економічними перспективами під час проєктування та виготовлення виробів для потреб Збройних Сил України, сприятиме розвитку в учнів технологічних і культурологічних компетентностей, а також духовних і моральних традицій.

Об'єктом дослідження є патріотичне виховання учнів старших класів.

Предмет дослідження – патріотичне виховання учнів старших класів на уроках «Технології» у процесі виготовлення виробів для потреб Збройних Сил України.

Мета дослідження: розкрити умови патріотичного виховання учнів старших класів на уроках «Технології» у процесі виготовлення виробів для потреб Збройних Сил України.

Реалізація зазначеної мети зумовила постановку таких завдань:

- виявити особливості патріотичного виховання учнів в старших класах;
- визначити складові патріотичного виховання учнів в старших класах;
- охарактеризувати традиції та культуру українського народу як засоби патріотичного виховання на уроках «Технології» в старших класах;
- дослідити процес патріотичного виховання учнів та сформулювати методичні рекомендації для патріотичного виховання учнів старших класів на уроках «Технології» під час проєктування та виготовлення виробів для потреб Збройних Сил України;
- виготовити комплект тренувальних ножів.

Для досягнення мети та розв'язання завдань магістерської роботи використовувалися такі **методи**:

- а) теоретичні – аналіз наукової, психолого-педагогічної та методичної літератури, навчальних програм, матеріалів конференцій і професійних

періодичних видань для визначення сучасного стану досліджуваної проблеми та узагальнення позицій провідних учених;

б) емпіричні - методи збору та обробки матеріалу (спостереження за навчальним процесом, аналіз завдань), а також метод проєктів;

в) методи математичної статистики.

Структура дослідження.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ

1.1. Сутність та складові патріотичного виховання

Поняття «патріотичне виховання» відображає сучасний стан країни та спирається на глибокі національні виховні традиції. Воно є невід'ємною частиною державного виховання, хоча патріотизм виступає ключовою складовою національного. Патріотичне виховання здійснюється державними інституціями, проте національний вплив на процес соціалізації особистості є значно ширшим.

У жодній країні світу не існує виховання, відірваного від національних особливостей, оскільки кожна людина має національні риси. Виховання не може бути наднаціональним або загальнолюдським, оскільки воно має конкретну історичну та національно-державну форму і спрямоване на формування громадянина певної держави, яка завжди має національний контекст.

Патріотичне виховання досліджували багато науковців, серед яких Ю. Бондаренко, М. Боришевський, О. Вишневський, Р. Захарченко, В. Кузь, Б. Цимбалістий, В. Янів, Я. Ярема, О. Ярмоленко. Вони підкреслюють, що патріотичне виховання – це система ідей, переконань, звичаїв та обрядів, що забезпечують духовне самовідтворення і самозбереження народу. Крім того, виховання є цілісною системою, яка включає мету, завдання, принципи, зміст, методи, засоби і форми взаємодії [31, с. 82].

Якщо певний елемент виховної системи свідомо чи несвідомо ігнорується, або якщо якась її ланка випадає чи звужується, виховання втрачає свою ефективність, його цінність підривається, і взаємодія стає слабшою або взагалі зводиться нанівець. Це може призвести до того, що молодь виростає фізично і духовно слабкою, з недостатньо розвиненою волею, без стійких ідеалів, духовно збіднілою, нездатною активно утверджувати добро і протистояти злу.

В умовах переходу до ринкових відносин і трансформації суспільства постійно змінюються стандарти життя, запити, інтереси, форми і правила поведінки. Ці зміни найбільше впливають на молодь, зокрема старшокласників. Очевидно, що рівень освіти, розвитку й виховання сучасної молоді визначатиме науково-технічний і духовний прогрес України, а також її роль у європейському та світовому співтоваристві. Це підкреслює важливість патріотичного виховання, яке має сприяти відродженню та формуванню національних духовних цінностей і культури учнів [4; 23; 47; 48; 49; 50].

Національні цінності слід розглядати у взаємозв'язку з загальнолюдськими, які збагачуються на основі перших і проявляються у них своєрідно. Виховання старшокласників повинно сприяти перетворенню цієї діалектичної єдності у особистісні переконання, а особисті переконання – у загальнолюдські цінності [36; 57].

При цьому важливо уникати запозичення елементів зарубіжної духовної культури та нав'язування учням тих цінностей, які сприяють поширенню бездуховності та суперечать звичаям і історичним традиціям народу. Слід обирати з загальнолюдської духовної спадщини лише те, що не загрожує національній самобутності, а навпаки, збагачує національні виховні традиції та підтримує формування і розвиток національних духовних цінностей [67].

Русова С. Ф. переконливо висвітлювала суть патріотичного виховання, зазначаючи: «Патріотичне виховання є важливою основою для зміцнення моральних сил і відродження душі народу. Найсильнішою нацією стає та, яка найповніше використовує свої глибокі національні скарби у вихованні та дає вільний розвиток своїй національній психології... Патріотичне виховання формує не двоїсту, а міцну та цілісну особистість» [71; с. 43].

Звернення до патріотичного виховання в старшій школі зумовлюється методологічними принципами пізнання, такими як об'єктивність, історизм та

наступність, якщо ми прагнемо зберегти себе у світі, де діють закономірності людського існування незалежно від нашої волі.

Патріотичне виховання має створювати умови, які сприяють формуванню у кожного учня інтересу до духовного аспекту життя. Досягнення цієї мети можливе за умови особистісного підходу до виховання, який, за І. Д. Бехом [5, 6], базується на таких принципах:

- свобода, відповідальність, справедливість, творчість, співпраця;
- активна самодіяльність;
- вільна творча продуктивна праця як основа виховання;
- розвиток творчої індивідуальності (при цьому індивідуальність не суперечить колективізму та культурі, а навпаки, їх справжній прояв пов'язаний із розвитком індивідуальності);
- виховна полісистемність (індивідуально-типологічна диференціація вихованців вимагає відповідних виховних підходів).

Особистісно-орієнтована система патріотичного виховання базується на визнанні цінності особистості, її духовності та незалежності, що робить її гуманістичною за суттю.

Патріотичне виховання не лише спирається на національну ідею та етнічні основи, але й враховує полікультурний підхід. Це відповідає сучасній Концепції глобальної освіти, основними принципами якої є пріоритет загальнолюдських цінностей та формування планетарного мислення особистості [17; с. 112].

Оршанський Л. В. зазначає, що патріотичне виховання має унікальний зміст, форми та методи впливу на особистість, які найбільше відповідають її природним та соціальним характеристикам. Воно слугує надійною основою культурно-історичного розвитку нації та кожної окремої особистості. Патріотичне виховання також передбачає залучення молоді до загальнолюдських духовних і матеріальних цінностей через пізнання культури, історії та традицій свого народу. Оскільки загальнолюдське існує в національному, через нього воно проявляється та утверджується. Здатність

особистості сприймати й переосмислювати етнокультурні впливи є важливою умовою її духовного та культурного розвитку [43; с.20].

У процесі патріотичного виховання ми погоджуємося з такими основними положеннями:

1. Виховання є центральним елементом освітнього процесу у старшій школі.

2. Важливу роль у вихованні відіграє науково-методичний супровід, розроблений з урахуванням суспільних вимог до виховного процесу, потреб та інтересів учнів, а також специфіки навчальних занять.

3. Освітній заклад слід розглядати як осередок організації виховання, де створюється виховне середовище та простір, які відображають системність умов, цілей, завдань і змісту виховання.

4. Виховання має бути спрямоване на створення умов для професійного становлення особистості, її творчого, наукового та фізичного розвитку, а також на формування єдиного академічного співтовариства, яке об'єднує спільну діяльність учнів та вчителів. Також слід приділяти увагу психологічній та педагогічній підтримці учнів і протидії антисоціальній поведінці.

5. Процес виховання розглядається як динамічна система взаємодії вихованців і вихователів, яка спрямована на формування особистості громадянина України. Вона забезпечує умови для багатосторонньої виховної взаємодії, що підтримує саморозвиток, самовиховання і самореалізацію учнів.

6. Учень є активним учасником процесу виховання, і вихованість потрібна йому для формування власної системи орієнтацій та саморегуляції. Таким чином, виховання в своїй основі є процесом самовиховання, саморозвитку, самоорганізації та самореалізації.

7. Втручання вчителя у процес самовиховання учня має полягати в задоволенні його морально-етичних потреб, що є основою демократичного виховання.

8. Українознавство є методологічною основою та духовним стрижнем виховної взаємодії, формуючи виховні стосунки в школі та громадському житті.

Значення народної педагогіки важко переоцінити, адже саме через неї передаються і примножуються матеріальні та духовні досягнення народу, формуються національна ідентичність і самосвідомість молодого покоління. Народна педагогіка являє собою систему методів і засобів виховання, що закріпилися в певному регіоні і передаються з покоління в покоління як знання, вміння і навички. Вона є потужним інструментом, що сприяє збереженню національного характеру, звичок і психології людини [66].

Стельмахович М. Г., відомий дослідник, підкреслював, що народна педагогіка - це своєрідний неписаний усний підручник про навчання і виховання, який створюється народом, зберігається в його пам'яті та постійно використовується [60; с. 13].

Народна педагогіка є потужним феноменом, який зберігає національний характер, звички та психологію людини. Основним засобом народної педагогіки виступає етнопедагогіка, яка, за Г. Волковим, вивчає досвід трудового народу, досліджує шляхи впровадження прогресивних педагогічних ідей у сучасну науково-педагогічну практику, аналізує зв'язок народної педагогічної мудрості з науковою педагогікою та оцінює відповідність цих явищ сучасним завданням виховання [35; 58; 62; 65].

Етнопедагогіка є не лише емпіричним досвідом, вона має власну теорію навчання і виховання. Її ідеї сформульовані у зрозумілій для кожного українця формі, яка відображена в національних матеріальних і духовних здобутках культури, таких як казки, легенди, колискові пісні та обряди [10; с. 127;].

Народна творчість найбільш яскраво проявляється у звичаях, народній музиці та декоративно-прикладному мистецтві, а також в діяльності та поведінці. Фольклор об'єднує поезію, танці та пісні, виражаючи ментальність народу й відрізняючи один народ від іншого. Як явище, фольклор виростає з

глибин етнічної духовності, впливаючи на розвиток як класичної, так і масової культури. Хоч на початку XIX століття існували песимістичні прогнози щодо майбутнього народної творчості українців, дослідження фольклористів довели, що традиційна українська культура збагачувалася новими жанрами і трансформувалася у різних видах професійного мистецтва. Інтерес до обрядів і звичаїв у незалежній Україні пояснюється прагненням усвідомити свою національну унікальність, і роль фольклору у розвитку та консолідації нації нині стає особливо актуальною [30; 31; 54; 68].

Педагогічні погляди І. І. Огієнка щодо патріотичного виховання, як показало наше дослідження, охоплюють чотири ключові аспекти: принципи виховання, зміст виховного процесу, суб'єкти виховного впливу та засоби виховання. Він надавав особливу увагу таким принципам, як народність, культуровідповідність, природовідповідність і гуманізація виховання, які сьогодні займають важливе місце в системі патріотичного виховання.

Огієнко наголошував, що в школі весь навчально-виховний процес повинен спрямовуватися на формування в учнів українського патріотизму, національної свідомості та світогляду. Особливо важливим він вважав виховання рідною мовою, яка є джерелом національного духу та культури. За його словами, мова тісно пов'язана з народом і його історією: «Рідна мова – це основний наріжний камінь існування народу як окремої нації: без власної мови не може бути самостійного народу, бо рідна мова – це основа нашої історії, як і душа цього народу» [33; с.114].

Огієнко І. І. приділяв значну увагу формуванню української культури, стверджуючи: «Сила народу полягає в силі його культури». Він підкреслював важливість духовної культури для кожного народу, особливо українського, і вважав, що виховання національної духовної культури з дитинства є завданням кожного вчителя [33; с. 38].

К.Д. Ушинський своїй праці «Про народність у суспільному вихованні» зазначав, що ідеалом, до якого повинні прагнути всі народи, є християнський ідеал. Він стверджував, що виховання має в першу чергу

ґрунтуватися на вічних істинах християнства, яке надає сенсу будь-якому виховному процесу [55; с. 27].

Православна духовність, за його словами, є не лише актуальним, але й майбутнім педагогічної науки. Ушинський вважав, що всі аспекти виховання – моральне, трудове, громадянське та фізичне – мають підпорядковуватися християнсько-релігійній традиції та практиці.

Ідеї народності у вихованні, які включають збереження і культивування національної ідентичності, у педагогічній концепції тісно пов'язані з релігією як важливою частиною духовності.

«Процес формування смислових структур національної свідомості описується як перехід від чуттєвого пізнання до абстрактного мислення, від відображення навколишнього світу через відчуття, сприйняття та уявлення до відображення його у поняттях» [22; с.30-34].

Отже, формування патріотичної свідомості особистості насамперед відбувається через узагальнення спостережень, особистих вражень та переживань, а також через набутих знань. Це означає, що моральні уявлення і поняття формуються на основі «первинного» матеріалу. Наприклад, спочатку людина може відчувати загальне задоволення від прослуховування вірша чи пісні, а вже потім усвідомлює красу національного фольклору. Тому розуміння нових понять вимагає попереднього накопичення особистих спостережень, фактів і наочно-чуттєвих образів у підлітків. Формування патріотичної свідомості у віці 15-17 років ґрунтується на перетворенні цих накопичених уявлень у поняття.

Загалом, процес формування патріотичної свідомості виглядає наступним чином: на основі особистого досвіду індивід здійснює узагальнюючу діяльність свідомості та переробку чуттєвого пізнання. Учень старших класів порівнює та співставляє різні явища морально-духовного життя, поступово відокремлюючи основне і суттєве від випадкового і другорядного. Між уявленнями та поняттями немає чіткого розмежування;

навпаки, існує тісний взаємозв'язок і постійний перехід між ними. Уявлення, поступово узагальнюючи, перетворюються на поняття [56; с. 78-79].

Отже, формування широких і загальних понять передбачає їх конкретизацію через елементи, що проявляються в етносфері. Це відбувається через безпосереднє сприйняття кожного явища, де широке поняття знаходить своє відображення і формується у свідомості. Процес накопичення фактів сприяє створенню образних уявлень, які, у свою чергу, переходять у патріотичну самосвідомість через чуттєве сприйняття і уявлення.

Основною рушійною силою механізму патріотичного виховання є активізація і розвиток пізнавальної діяльності. Це досягається шляхом розвитку інтересів і мотиваційної діяльності учнів, що включає ознайомлення з особливостями нації, до якої вони належать, привернення уваги до її позитивних рис, вивчення її історичних успіхів і невдач, визначення її місця серед інших народів і виховання здатності долати труднощі.

1.2. Патріотичне виховання в старшій школі

Важливим і ефективним науковим підґрунтям для реалізації державної політики в освіті є розробка і затвердження Національної програми виховання дітей та учнівської молоді в Україні, схваленої колегією Міністерства освіти і науки України (протокол № 8/1-2 від 18.08.2005). Ця програма визначає стратегію виховання підростаючого покоління в умовах формування громадянського суспільства в незалежній Україні. Її мета – забезпечення соціальної функції виховання через підтримку духовної і моральної спадкоємності між поколіннями та підготовку особистості до успішного життєвого існування. Програма окреслює сучасні теоретичні основи виховання, включаючи мету, принципи, ключові напрямки, зміст і технології, а також науково-методичні, організаційні, кадрові та

інформаційні умови розвитку виховних систем, що сприяють підвищенню ефективності виховної роботи [27].

Згідно з Національною програмою виховання дітей та учнівської молоді в Україні, «виховання – це процес, через який особистість освоює культурні цінності, отримує можливості для реалізації свого природного потенціалу та творчого підходу до життя, а також засвоює суспільно важливі норми і правила поведінки» [40].

Очевидно, що формування національно свідомої особистості починається з патріотичного виховання в ранньому дитинстві у національно свідомій родині і середовищі, а також продовжується через усі рівні освіти. Завершуючи процес патріотичного самосвідомлення, система вищої освіти, як основний центр патріотичного виховання і навчання, має забезпечити високий рівень професійної підготовки національно свідомих студентів та завершити формування громадянина-патріота [34, с. 52-53; 53].

Важливо застосовувати систему засобів, форм і методів етнопедагогіки, яка є історично сформованою системою народних знань і навичок у навчанні та вихованні підростаючих поколінь і невід'ємною частиною національної духовності.

Етнопедагогічні знання виявляються через народні виховні традиції, фольклорні твори, звичаї, обряди, ритуали та свята, що супроводжують життя дітей і молоді, їхні ігри та досвід патріотичного виховання.

Цінність етнопедагогіки полягає в її органічній єдності з життям народу, його історією, культурними та побутовими традиціями. Вона, на відміну від багатьох ідей і методів наукової педагогіки, глибше і повніше відображає національну духовність, таку як національна психологія, філософія, світогляд і ідеологія. Тому етнопедагогіка є основою національної системи виховання.

Основними навчально-виховними засобами етнопедагогіки є: «рідна мова, усна народна творчість (фольклор), національна міфологія і символіка, народне мистецтво, традиції, звичаї і обряди, народні ігри та іграшки тощо.

Ці засоби виховання, що відображають тисячолітній досвід народу, є фундаментом для повноцінного розвитку родинного та громадянського виховання, педагогічної науки та всієї системи патріотичного виховання».

В українській етнопедагогіці чітко виділяються основні принципи виховання: природовідповідність, культуровідповідність, народність виховання, трудовий характер, зв'язок з реальним життям, та єдність виховного й освітнього аспектів у єдиному педагогічному процесі.

«Патріотичне виховання – це історично сформована та створена самим народом система родинних цінностей, ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв, національно-виховних осередків та інших форм соціальної практики, що спрямована на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь та їх виховання в контексті природно-історичного розвитку матеріальної та духовної культури нації» [28; с. 50].

Патріотичне виховання базується на ідеях національного світогляду, філософії та ідеології, а також на принципах родинного виховання, народної педагогіки (етнопедагогіки) і наукової педагогічної думки. Воно включає в себе досягнення національної виховної мудрості та світової культури.

Система патріотичного виховання охоплює ідейне багатство народу, його морально-етичні цінності, що виявляються в народній педагогіці, народознавстві, принципах, формах і методах організації виховного впливу на молодь (теоретичний аспект), а також у постійній і систематичній виховній діяльності сім'ї, родини, державних та громадських навчально-виховних закладів (практичний аспект).

«Основою патріотичного виховання є методи народної педагогіки. Народна педагогіка – це не просто галузь знань і досвіду народу, що визначає мету, завдання, засоби і методи виховання та навчання, а й безмежне джерело навчально-виховної мудрості. Вона представляє собою систему народних знань, що об'єднує важливі сфери, такі як дитинознавство, родинознавство, сімейне виховання, етика добросусідства, які сприяють формуванню національної гідності та самоповаги, а також є важливими складовими

національної свідомості – усвідомленого, «когнітивного» ставлення до себе, свого народу, держави, історії, культури та мови» [20; с. 82].

Розвиток вільної, гуманної та відповідальної особистості безпосередньо залежить від системи її морально-духовних цінностей. Справа в тому, що «духовність і моральність вимагають виходу за межі егоїстичних інтересів і особистої вигоди, фокусуючись на морально-духовній культурі людства. Отже, цілі та наміри духовно і морально зрілої особистості ґрунтуються на надіндивідуальних цінностях, які служать вищим критерієм орієнтації в світі та основою для самовизначення особистості» [40].

Про морально-духовну цінність можна говорити лише тоді, коли задаємо питання про мету діяльності людини і сенс досягнення певних цілей, прагнень і намірів. Сфера морально-духовних цінностей охоплює питання сенсу життя, любові, добра і зла, тобто загальних моральних категорій. «У цьому контексті людина завжди усвідомлює свої духовні цінності, контрастуючи їх з особистими цінностями, які не завжди є усвідомленими. Враховуючи складність і значущість цих аспектів, справжня освіта повинна прагнути до морального самоусвідомлення, виховання і розвитку духовних якостей. Кожній дитині слід привити, так би мовити, смак до духовної сторони життя. Це можливо лише через особистісно-орієнтовану освіту» [38].

Виховання має ґрунтуватися на таких принципах: свобода, відповідальність, справедливість, творчість, співпраця, активна дитяча самодіяльність, продуктивна праця, розвиток творчої індивідуальності (яка не суперечить колективізму і культурі, а навпаки, справжній колективізм і культура підтримують розвиток індивідуальності) та виховна полісистемність (вимагає відповідних виховних систем для індивідуально-типологічної диференціації вихованця).

Отже, завдання педагога полягає в тому, щоб сформувати у вихованця стійку психологічну настанову на постійну і складну виховну діяльність, що потребує максимального зосередження розуму, почуттів і волі. Успіх у

формуванні особистості повинен сприйматися вихованцем як задоволення від життя, як свято, яке не зникне без докладання зусиль.

Щоб досягти цього, потрібно формувати у вихованця уявлення про життя не лише як біологічне явище, а як процес, що стосується вищих духовних рівнів. У цьому контексті важливо, щоб навіть фізіологічні дії мали певну соціальну мотивацію. Кожна побутова чи комунікативна дія повинна служити єдиній меті – морально-духовному розвитку особистості [13].

Життя складається з безперервних дій людини. З точки зору доброчинності, суб'єкт повинен оцінювати як себе, так і інших, застосовуючи похвалу чи осудження. Морально-духовний розвиток особистості буде успішним, якщо її основне прагнення захистити інших переважатиме над іншими намірами, включаючи ті, що можуть призвести до пихатості чи зверхності.

Таким чином, «вихованця слід навчити здобувати вищі морально-духовні цінності впродовж життя і направляти його до цього. Тоді його слова та дії стануть справжнім мірилом його особистості» [19].

У вихованні духовно-моральної особистості, яка не опирається культурним впливам, особливу роль відіграє естетика духовності. Це сприяє формуванню естетичних переживань у морально-духовній сфері як частини людського буття. «Якщо виховуємо у молоді естетичні почуття лише щодо матеріальних об'єктів (природні явища, речі, культурні досягнення), ми обмежуємо її світосприйняття та емоційний досвід. Духовна краса залишиться для неї недоступною, що веде до відсутності досконалості особистості» [32].

Таким чином, для виховання є важливим переживання суб'єктом краси як частини процесу освоєння морально-духовних цінностей.

Національна свідомість та національна ідентичність стають актуальними, коли суспільству потрібно визначити свою єдність, внутрішній зв'язок, історичний характер і традиції. Це «елементи, що формують суть національної ідеї. Під національною ідеєю розуміють відстоювання статусу

українства як нації, не тільки через матеріальні ознаки, але передусім через духовний світ і духовний тип. Це особливо важливо для «недержавних» націй, до яких тривалий час відносилася українська нація» [63].

Одним зі способів підвищення ефективності патріотичного виховання є посилення міжпредметних зв'язків, які, виконуючи освітню та виховну функцію, мають системний вплив на свідомість, почуття та діяльність особистості. Вплив міжпредметних зв'язків на патріотичне виховання реалізується через вдосконалення внутрішньої логічної структури методів і методичних прийомів навчання та виховання.

Зокрема, для ефективного патріотичного виховання учнів старших класів важливо використовувати методи та прийоми, що відповідають їх віковим і психологічним особливостям, рівню знань та матеріально-технічній базі навчального закладу.

До таких методів відносяться: розповіді, бесіди, відвідування виставок, музеїв, майстерень народних умільців; зустрічі з майстрами народної творчості; демонстрація образотворчого народного мистецтва, перегляд слайдів, відео- та кінофільмів; читання літератури на історичні, біографічні (про видатних осіб нації, діячів культури, науки та мистецтва) та географічні теми, українських легенд, дум і переказів; виготовлення альбомів і художніх монтажів, створення макетів і виробів з природних матеріалів; участь у народних обрядах, національних іграх, конкурсах, олімпіадах; розучування народних пісень, інсценування національних літературних творів, проведення спортивних змагань, свят і вечорів [29].

Народна творчість проявляється в звичаях, народній музиці, декоративно-прикладному мистецтві та невидимо відбивається у способі діяльності і поведінці. Фольклор об'єднує поезію, танець і спів, закодовуючи ментальність народу і відрізняючи один народ від іншого. Він витікає з глибин етнічної духовності та впливає на розвиток як класичної, так і масової культури. На початку XIX століття існували песимістичні прогнози щодо розвитку української народної творчості, але подальші дослідження

фольклористів показали, що українська традиційна культура збагачувалася новими жанрами і трансформувалася в різних видах професійного мистецтва. Інтерес до обрядів і звичаїв в умовах незалежної України зумовлений прагненням усвідомити національну неповторність і унікальність. Сьогодні роль фольклору у розвитку та консолідації нації стає особливо актуальною.

Огієнко І. І. надавав велике значення вихованню дітей через національні звичаї та обряди, підкреслюючи, що «наш рідний звичай, у якому ми виростили і виховувались протягом століть, є основою нашої культури і фундаментом, на якому стоїть наш народ як окрема нація» [33; с. 69].

Не всі навчальні предмети мають однакові можливості для патріотичного виховання, але ці можливості присутні у змісті кожного з них. Деякі дисципліни впливають на процес патріотичного виховання безпосередньо завдяки емоційній насиченості ідей і фактів, що містяться в них, тоді як інші мають опосередкований вплив. Завдання вчителя полягає в тому, щоб представити кожний предмет як джерело розумового розвитку через призму національної ідеї. Важливо пам'ятати, що виховання відбувається не лише на уроках, а й в інших аспектах життя. Патріотичне виховання є постійним процесом, і його ефективність зростає в міру того, наскільки активно в нього включаються викладачі та весь колектив навчального закладу. Виховання учня охоплює всі аспекти його життя: заняття, розвиток інтересів поза уроками, вплив засобів масової інформації, взаємовідносини в класі, поза школою, у сім'ї та в соціальному середовищі.

Тхоржевський Д. О. розробив концепцію трудового навчання, згідно з якою, «трудова навчання в загальноосвітній школі є важливим засобом розвитку особистості учня, забезпечуючи початкові вміння та навички, необхідні для вибору професії у старших класах» [Помилка! Джерело посилання не знайдено.].

Науковець обґрунтував зміст практичних занять, виявив діалектичний зв'язок з іншими навчальними предметами, а також розробив рекомендації

щодо ручної обробки матеріалів, верстатних операцій, виконання електромонтажних робіт і моделювання [64].

Отже, на уроках з «технології» декоративно-ужиткове мистецтво може використовуватися як форма художньо-трудової діяльності, що включає виготовлення та художнє оздоблення побутових предметів ручним або частково машинним способом.

Такі предмети мають не лише утилітарне, але й переважно естетичне призначення, відображаючи результат творчої праці у вигляді завершеного художнього твору.

Ключовими характеристиками декоративно-ужиткового мистецтва є: декоративність, конструктивність, орнаментальність, а також колективний характер творчості та спадковість багатотисячолітніх традицій.

Це мистецтво є національним за своєю природою, виникає з традицій, звичаїв і вірувань народу, тісно пов'язане з виробничою діяльністю та побутом, і завжди супроводжує соціальні події (свята, обряди, ритуали тощо) які можна використовувати під час проектування та виготовлення виробів для потреб Збройних Сил України.

1.3. Народні ремесла як засіб патріотичного виховання

Процес самопізнання і самовиховання є складним і вимагає активної різнобічної діяльності для справжнього розвитку. Дитина формує правильну самооцінку через аналіз своїх дій, порівняння з результатами однолітків, а також з існуючими нормами і правилами. Вчителю слід якомога раніше навчити дитину аналізувати свої вчинки та ознайомити з моральними нормами поведінки, оскільки моральність є основою особистості.

Згідно зі статтею 5 закону України «Про загальну середню освіту», одне з завдань загальної середньої освіти полягає у вихованні шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, а також національних цінностей українського народу та інших народів і націй. Процес патріотичного виховання представляє собою

взаємопов'язану діяльність учителів і учнів, спрямовану на розвиток моральних почуттів і рис поведінки, таких як любов до Батьківщини, відданість їй, активна праця на благо Вітчизни, примноження трудових традицій, дбайливе ставлення до історичних пам'яток, традицій та обрядів [46].

«Виховання учнів через народознавство, етнографічні традиції та обряди реалізується під час вивчення історії, географії, музики, живопису, трудового навчання, біології, а також на уроках української мови та літератури. Під час уроків учитель може знайти найбільш ефективні методи і засоби залучення учнів до цих тем, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу» [40, с.33-35].

Діти стають творцями всіх заходів, ознайомлюючись з давніми обрядами, звичаями та традиціями нашого народу. Найважливіше - це те, що вони збагачують свою душу і серце високими почуттями, такими як вірність рідному дому, маминій пісні, рідній землі та Батьківщині.

«Неможливо повністю пізнати всі надбання нашого народу за кілька годин уроків або під час позакласних заходів. Тому вчитель повинен систематично знайомити учнів з народним досвідом, який входить у їхні серця поступово і непомітно. Вся робота школи повинна бути спрямована на те, щоб допомогти дітям знайти своє місце в житті, правильно обрати професію, яка принесе не лише матеріальний достаток, але й задоволення, а також можливість реалізувати свій творчий потенціал. Компетентність, професіоналізм і конкурентоспроможність – це якості, які забезпечують професійне зростання і матеріальний добробут» [7; с.32].

Основною метою патріотичного виховання на сучасному етапі є передача молодшому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ідентичності та світогляду. На цій основі формується особистісний профіль громадянина України, який включає національну самосвідомість, розвинену духовність, а також моральну,

художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну та екологічну культуру, разом із розвитком індивідуальних здібностей і талантів.

Кваліфікована організація освітнього процесу, за умови високого рівня духовності та моральності педагога, виступає як цілісний педагогічний процес, що сприяє підготовці свідомої національної інтелігенції, оновленню та збагаченню інтелектуального потенціалу націй, а також вихованню національної інтелектуальної еліти.

Трудова діяльність є основою для формування цінностей національної особистості. Особливістю освітньої галузі «Технологія» є її практична спрямованість, яка дозволяє поєднувати теорію з практикою та узгоджувати можливості учнів із вимогами різних професій.

З урахуванням сучасних тенденцій у розвитку технологічної освіти як в Україні, так і за кордоном, програма курсу технологій для старшої школи на академічному рівні має на меті досягнення наступних завдань:

- розвиток особистості та розкриття її творчого потенціалу через впровадження особистісно орієнтованого підходу до навчання;
- формування критичного мислення у старшокласників як засобу для саморозвитку, пошуку і застосування знань на практиці, що є універсальним для всіх видів виробничої діяльності;
- набуття навичок практичного використання нових інформаційно-комунікаційних технологій та Інтернет-ресурсів;
- створення системи компетентностей у сфері перетворювальної діяльності людини, що служить основою для навчання протягом усього життя;
- розширення та організація знань про технології і технологічну діяльність як ключові інструменти перетворювальної діяльності людини;
- виховання свідомої і активної життєвої позиції, готовності до групової співпраці, відповідальності, а також уміння обґрунтовано відстоювати свою точку зору, що є необхідною умовою для підготовки до життя в демократичному суспільстві.

Народна педагогіка відзначається тим, що вона базується на багатому історичному досвіді, включаючи загальнолюдський досвід. Традиції, що сформувалися століттями у всіх народів, мають спільну етичну основу, що полягає в соціальному об'єднанні людей для забезпечення виживання і прогресу. Тому народна педагогіка є важливим чинником формування національної свідомості. Її зміст охоплює реальний процес повсякденного життя і праці людей. Виходячи з численних досліджень педагогів, можна стверджувати, що найбільший вплив на формування особистості мають сім'я, школа і суспільство.

Народне мистецтво в Україні є невід'ємною частиною національного способу життя і відображає його етнічні ідеали. Любов до рідної мови, обрядів, традиційного ремесла сприяє глибшому розумінню національних цінностей і формує любов до рідного краю та Батьківщини [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**, с. 7].

Сухомлинський В. О. характеризував народні традиції як «живе, вічне джерело педагогічної мудрості» та «центр духовного життя народу». Педагогічна цінність народних традицій полягає в тому, що вони є результатом тривалих виховних зусиль народу і є незамінним засобом виховання. Через систему традицій народ відтворює свою духовну культуру, характер і психологію у своїх дітей [8].

Природа і структура народних ремесел відповідають вимогам соціуму. Особистісні аспекти творчості народу підпорядковуються суспільним інтересам, і нові елементи фольклору закріплюються лише тоді, коли вони відповідають його цінностям. Життєздатність культурних явищ неможлива без збереження зв'язку з традицією. Народна творчість, як прояв колективної діяльності, є важливим компонентом культурного розвитку людства і передачі його досягнень наступним поколінням. Етика та естетика ремесел формуються в процесі трудової діяльності.

Оволодіння вихованцями національним світоглядом, характером і способом мислення забезпечує їх здатність творити в традиційному

українському дусі. Національна система виховання на уроках «Технології» повинна створювати умови для розкриття природних задатків, формування здібностей і розвитку творчого світобачення кожної особистості, реалізуючи її творчий потенціал.

Педагогічна цінність народних традицій і свят полягає в тому, що вони є результатом виховних зусиль багатьох поколінь і слугують важливим інструментом виховання. Завдяки системі традицій і звичаїв український народ передає свою духовну культуру, характер та національну психологію наступним поколінням.

Для формування патріотичних почуттів важливо надавати учням знання про Батьківщину, її народ, звичаї, історію та культуру. Проте слід пам'ятати, що знання є лише основою, а справжній патріотизм не народжується лише з розуму - він виникає з серця. Розум може стимулювати духовно-моральну діяльність душі, але саме любляче серце формує патріотичний світогляд.

Необхідно усвідомити духовно-моральну природу патріотизму, оскільки без контексту загального духовно-морального виховання патріотизм може перетворитися на профанацію або, ще гірше, на шовінізм, національне чванство і агресивність щодо інших.

Проте нас може врятувати потужний, багатогранний та універсальний духовно-моральний потенціал української культурної традиції. Протягом тисячолітнього розвитку наша традиція вбрала в себе все «розумне, добре, вічне», що було створено кращими людьми України і стало частиною народного життя на всіх його етапах.

Національна система виховання активно використовує традиції, звичаї та свята для формування у дітей етнічної самобутності та творчого ставлення до дійсності. Молодь, вихована в національному дусі, покликана продовжувати розвивати традиції та звичаї батьків і дідусів в нових історичних умовах, збагачуючи самобутній колорит суверенної України.

Важливим аспектом формування національної свідомості та духовної культури є народні ремесла. Народне ремесло, як частина культурного середовища етнічного населення України, є безцінним джерелом мудрості для художньо-естетичного, морального та духовного виховання дітей. Для сучасного суспільства національне культурне середовище є настільки ж важливим, як і збереження навколишньої природи. Як зазначав академік Д. Лихачов, «природа необхідна людині для біологічного життя, а культурне середовище - для духовного, морального життя, моральної самодисципліни і соціальності». Залучення до етнокультури дозволяє вирішувати завдання збереження «екології духовної культури» людства.

Культура етнічних груп України багатий на різноманітні народні ремесла, які завжди були невід'ємною частиною життя наших предків. Дослідження етнокультури та її зв'язків з народним ремеслом як самобутнім явищем потребує не лише усвідомлення, а й відродження через вивчення та практичне застосування художньо-матеріальної культури минулих поколінь у навчальному процесі, як в школі, так і в позашкільних заняттях з дітьми.

Народна мудрість говорить: «неможливо відкрити свої двері чужим ключем». Ця мудрість орієнтує педагогів на використання національних джерел самобутності, оскільки вона відповідає природі людини та соціокультурним потребам у вихованні дітей на рідній землі. Така мудрість має стати основним принципом навчання і виховання в українській педагогіці, служити своєрідним «національним ключем» у процесі патріотичного виховання та формування громадянської свідомості у підростаючого покоління України.

Для кожної нації головним педагогом є народ, а основним підручником народної педагогіки - мова, наочний досвід культури та природи. Український народний педагог Г. С. Сковорода підкреслював: «Коли мудра і благословенна природа все створює, то хто ж, як не вона, лікує і навчає?». Він порівнював природу біосфери з культурною природою народу і

стверджував, що «правильне виховання знаходиться у природі самого народу, як вогонь у кремені» [5, с. 417].

Народні ремесла є основою та фундаментом кожної національної культури, об'єднуючи різні види художньої та творчої діяльності кожного народу. Види ремесел не існують ізольовано, вони взаємодіють та доповнюють один одного, глибоко відображаючи життя та духовність народу.

Кожене ремесло вносить у світову художню культуру щось унікальне та нове. Українська традиційна культура і народне мистецтво вражають своєю багатогранністю та розвитком. Особливо цікавим є народне декоративно-прикладне мистецтво, яке, як колективна художня діяльність, розвивається на основі спадкових традицій. Воно інтегрує досягнення як матеріальної, так і духовної культури народу, відображаючи його знання, естетичні уподобання, етичні переконання та звичаї.

Ремесло є невід'ємною частиною культури кожного народу і представляє собою складне та багатогранне явище. Це широке поняття охоплює різноманітні народні промисли, такі як музика, архітектура, фольклор, танці, столярство, вишивка та багато інших. Ремесло існує разом з народом, його коріння сягає глибокої давнини, але воно також еволюціонує в сучасності. Незважаючи на зміни в часі, історичні епохи і покоління, народна творчість продовжує бути невід'ємною частиною життя, надаючи йому красу та значення.

Твори народних ремесел, що здавна прикрашали побут, змінювалися разом з поколіннями. Вони відображають епохи, життєві уклади, ідеали і смаки різних людей різних часів. Народні майстри створили безліч різноманітних виробів, таких як знаряддя праці, дерев'яні предмети, іграшки, домоткані тканини, вишивки тощо.

На творах народного мистецтва відображені як зміни часу, так і капризи моди. Народне мистецтво вдосконалювалося, зберігаючи традиції, що відповідали стабільному укладу життя. Цей уклад визначав специфічний

художній напрямок кожного промислу, а також особливості його змісту і форми.

Висновки до першого розділу

Отже, мета патріотичного виховання охоплює всі аспекти формування поведінки особи, зокрема виховання свідомого громадянина і патріота, розвиток соціального досвіду молоді, високої культури міжнаціональних відносин, а також формування вміння і потреби жити в громадянському суспільстві. Це також включає розвиток духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, трудової та екологічної культури.

Процес освоєння знань про свій народ, націю, її історію та культуру має бути систематичним і інтегрованим у всі дисципліни навчального плану, а не епізодичним.

Патріотичне виховання учнів старших класів на уроках «Технології» повинно забезпечити зв'язок між набуттям знань і моральним розвитком. Успіх цього процесу залежить як від змісту навчальних програм і організації навчальної роботи, так і від духовного багатства вчителя, його ерудиції, культури, а також здатності інтегрувати навчальний матеріал із завданнями патріотичного виховання, щоб комплексно впливати на свідомість, почуття і поведінку учня.

Коли дитина народжується, вона вже має відчуття приналежності до нації, яке, за сприятливих умов, може перерости в усвідомлення національної гідності, внутрішньої свободи та гордості за свою землю. Саме тому сучасній Україні потрібна така школа і виховна робота, яка б не лише усувала почуття меншовартості у дітей і їх батьків, але й формувала гордість за предків, які зберегли мову, звичаї і традиції, заклавши в нас внутрішню силу для відродження слави української нації.

РОЗДІЛ 2. ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ПРОЦЕСІ ПРОЄКТУВАННЯ ТА ВИГОТОВЛЕННЯ ВИРОБІВ ДЛЯ ПОТРЕБ ЗСУ

2.1. Особливості патріотичного виховання на уроках з «Технології» в традиціях національної культури

Народна художня творчість у всіх своїх формах завжди служила основою для взаємодії між поколіннями та невичерпним джерелом знань про історію, від якого походять корені професійного мистецтва. Пісні і танці, малюнки і розписи, різьблення і плетіння, ткацтво і карбування, кераміка і килимарство, гаптування і вишивка – ці традиційні форми мистецтва здавна органічно вплелися в культурну спадщину народу, відображаючи його найвищі естетичні принципи, ідеали краси і добра, прагнення до прекрасного і досконалого.

Наші предки залишили нам величезне багатство, і наше завдання – не лише зберегти ці неоціненні скарби, а й розвивати їх, передаючи наступним поколінням. Важливо також не забувати, як творили наші предки, дотримуючися принципів краси, особливо в наш час. Сьогодні ми спостерігаємо справжній сплеск інтересу до фольклорних традицій у декорі, музиці та інших сферах. Це зрозуміло, адже людська індивідуальність шукає нові шляхи для творчого самовираження, і художній геній народу відкриває для цього безліч можливостей.

Особливо гостро питання патріотичного виховання постало в період активної фази збройної агресії росії.

Ще у березні 2022 року в закладах освіти України на виконання Указу Президента України було введено щоденна хвилина мовчання за загиблими у війні з російськими загарбниками. Вшанування пам'яті полеглих за нашу Батьківщину є невід'ємною складовою патріотичного виховання молоді.

У значній частині закладів освіти України патріотичне виховання має практичне спрямування й передбачає залучення учнів та студентів до акцій допомоги нашим захисникам. Наприклад, в Тернопільській області створено

обласну творчу групу вчителів трудового навчання та технологій з назвою «Виготовлення виробів для ЗСУ в навчальний та позанавчальний час». Учасник цієї творчої групи О. Колодійчук запропонував у виділити у діяльності учнів спрямованій на допомогу ЗСУ два види: «збір і перерахунок коштів на потреби ЗСУ (учні заробляють кошти, влаштовуючи благодійні концерти, щедрування та вертепи на Різдвяні свята, ярмарки власноруч виготовлених виробів) і безпосередньо виготовлення виробів» [51].

На нашу думку особливо ефективним у плані патріотичного виховання є залучення учнів до безпосереднього виготовлення виробів. До переліку таких виробів учні [70], педагоги [51] та науковці [69] відносять:

- сувеніри патріотичної та національної тематики (листівки, малюнки, обереги різних технологій, нашивки, брелоки тощо) – з метою моральної підтримки воїнів;

- вироби побутового призначення та складові амуніції (свічки окопні, міні пічки, засоби для освітлення з використанням світлодіодів та акумуляторних джерел, балаклави, чохли для лопаток та іншого інструменту, сумки, рюкзаки, шапки, рукавиці, шкарпетки, устілки, наколінники тощо) – для полегшення життєдіяльності воїнів;

- обладнання для військових потреб (якорі для пошуку розтяжок, маскувальні сітки, «маскувальні костюми «кікімора», сумки для аптечок, підставки для зброї тощо);

- продукти харчування (овочеві, фруктові та м'ясні консерви, засушені продукти, кондитерські вироби тривалого зберігання тощо).

Крім реальної матеріальної допомоги воїнам ЗСУ в процесі такої трудової діяльності забезпечується формування особистих якостей учнів як громадянина, патріота, соціально активної особистості; розвивається творчий потенціал, усвідомлення значущості своєї діяльності і свого долучення до спільної справи захисту Батьківщини, створення умов для пом'якшення стресової ситуації пов'язаної з війною та долею своїх близьких,

забезпечується профілактика емоційного виснаження, формуються уміння працювати над спільним виробом у взаємодії з іншими учнями.

З початком військової агресії росії нагальною стала потреба в перегляді підходів до патріотичного виховання молоді. Таки риси як національна ідентичність, відповідальність за долю Батьківщини, активна громадська позиція, причетність до спільної справи із захисту Батьківщини мають формуватися не лише в процесі бесід, а в першу чергу залучення здобувачів освіти до практичної діяльності, як правило продуктивної праці зі створення виробів для потреб ЗСУ. Від цього залежить майбутнє нашої країни, її подальший економічний та політичний розвиток, створення успішної та згуртованої спільним баченням перспектив української нації.

Вагому роль у залученні молоді до національних традицій та культурної спадщини відіграють освітні заклади – університети, коледжі, загальноосвітні школи. Особливе місце в цьому процесі займає вчитель трудового навчання, оскільки саме під час занять з трудового навчання учні мають можливість навчитися створювати корисні вироби та прикрашати їх у стилі українських народних мотивів і традицій. Народне декоративно-ужиткове мистецтво є невичерпним джерелом культурної спадщини, яке має унікальну здатність впливати на особистість, формуючи національний світогляд, характер та духовність. Завдяки цьому мистецтву, що зберігає безсмертні традиції та відображає стиль різних епох і регіонів, можна глибше пізнати історію, світогляд і моральні цінності наших предків, сприяючи формуванню основ культурного та духовного багатства українського народу.

На думку вчених, таких як Д. Антонович, В. Винниченко, О. Воропай, М. Грушевський [14], М. Гончаренко, Є. Маланюк та інших, саме на основі національної культури й використання традиційної педагогіки можна успішно вирішити питання формування творчої, всебічно розвиненої особистості з високим рівнем національної самосвідомості.

Багато культурних діячів і педагогів-дослідників, зокрема В. Афанасьєв, С. Божович, С. Герасимов, Д. Джола, І. Зязюн, Н. Кочережко,

С. Предко, підкреслюють особливе значення декоративно-прикладного мистецтва в естетичному, моральному й трудовому вихованні молоді. Дослідження А. Блахут, Л. Єнтіс, Б. Лихачова, В. Мусієнка, А. Полещук, Т. Сиротенко, С. Чебоненка та інших показують, що впровадження народного декоративно-ужиткового мистецтва в педагогічний процес сприяє глибшому засвоєнню історії та культурного розвитку України, а також урізноманітнює практичну діяльність учнів на уроках і в позакласних заходах.

Виховання патріотичних почуттів і переконань через залучення дітей до культурної спадщини свого народу за допомогою різних видів мистецтва висвітлено в працях таких науковців, як Г. Ващенко, О. Духнович, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та А. Макаренко. Дослідники підкреслюють, що мистецтво відіграє важливу роль у формуванні патріотизму серед молоді. Як зазначав В. Сухомлинський, патріотизм, як активна складова свідомості, волі та почуттів, тісно пов'язаний з освіченістю, етичною, естетичною та емоційною культурою, світоглядною стійкістю і творчою працею. Формування патріотичної свідомості та переконань є частиною складного процесу становлення особистості. За його словами, мистецтво має велику силу, здатну викликати почуття гордості за людину, що повинно поєднуватися з патріотичними ідеями, розкритими через художні образи. Декоративно-ужиткове мистецтво, у цьому контексті, має значний потенціал для морального, духовного, культурного та патріотичного виховання молоді [20].

Сучасний етап розвитку освіти та виховання відкриває нові можливості для відродження цінностей людини, утвердження духовних і морально-естетичних надбань національного характеру. Ідеал виховання полягає у формуванні національно свідомої особистості, з високим рівнем духовності та патріотизму, яка зберігає і передає кращі здобутки національної та світової культур. Освітній процес повинен сприяти розвитку творчо активної людини,

здатної цінувати красу, гармонію і досконалість у житті, природі та мистецтві.

Рівень національної свідомості особистості залежить від багатьох чинників, зокрема від її знання історії, культури та мови свого народу. Трансформація навчального матеріалу в особистісні цінності є одним із найважливіших аспектів формування свідомості та визначає багато характеристик особистості. Особливу роль у цьому процесі відіграє трудове навчання, яке знайомить учнів із виробничою діяльністю як складовою навколишнього середовища, сприяючи формуванню їхнього світогляду.

Уроки трудового навчання мають різні напрями, проте їх основною метою є розвиток особистості учня та підготовка його до творчої діяльності в умовах ринкових відносин. Сучасне суспільство потребує не просто індивідуальностей, а творчих особистостей, здатних вирішувати важливі соціальні завдання. Досягнення цієї мети залежить від процесу навчання, обсягу знань, їхнього виховного та розвивального потенціалу, а також від умінь і навичок застосування цих знань на практиці.

Сучасні педагогічні дослідження показують, що підлітки охоче освоюють різні види професійної діяльності дорослих. Вони засвоюють не лише технічні навички, а й естетичні способи відображення світу в мистецтві та художні стилі. Тому найбільш доцільно залучати старшокласників до занять декоративним мистецтвом. Підлітки мають природний інтерес до народного мистецтва, оскільки кожен його вид містить основу – техніку, що розвивалася віками, навколо якої формуються різні творчі підходи, індивідуальні особливості майстрів і матеріалізовані зразки народної творчості як давнього, так і сучасного мистецтва.

Заняття народними ремеслами для школярів мають художньо-творчий характер, і саме в цьому процесі розвиваються їхні здібності. Творчий потенціал проявляється у здатності засвоювати досвід і вміння попередніх поколінь, додаючи нове й цінне через власну діяльність, а не просто копіюючи.

Образність, яскравість і простота народного мистецтва близькі дитячому сприйняттю світу. Підготовка учнів до декоративно-ужиткової діяльності починається зі сприйняття образного змісту оригінальних творів народного мистецтва. Лише осягнувши поетичну красу та гармонію світобачення народного майстра, дитина починає цінувати унікальність кожного твору. Важливо, щоб діти не лише створювали свої вироби на основі народного мистецтва, а й знали про його походження та історію розвитку народних ремесел.

Народна мудрість полягає у використанні природної потреби дитини творити. Хоча не всі діти в майбутньому займуться інтелектуальною працею, будь-яка праця необхідна. Завданням є знайти, розкрити й утвердити трудове покликання кожної дитини, допомогти їй стати майстром своєї справи, щоб творча праця назавжди увійшла в її духовне життя і стала потужним емоційним стимулом для діяльності.

Отже, виховання патріотизму через декоративно-ужиткове мистецтво є складною педагогічною задачею. Заняття цим видом мистецтва сприяють всебічному вихованню, дозволяють учням розвивати свої творчі здібності та поглиблювати знання в мистецтві й історії рідного краю.

Що ж є основною метою декоративно-ужиткового мистецтва? Здавна людина прагнула оточити себе красою, роблячи свій побут естетично привабливим, що й становить суть декоративності. Вона відображає зміст і художню образність, слугуючи єдиним способом їх вираження.

Декоративно-ужиткове мистецтво класифікується за призначенням предметів (меблі, взуття, посуд), технікою виготовлення (вишивка, малярство, в'язання), а також матеріалами (деревина, текстиль, камінь – природні матеріали; скло, пластмаси, метали – штучні матеріали).

Кожен регіон України має свої унікальні декоративно-ужиткові вироби, що відображають місцеві традиції й мистецький талант народних майстрів, який розвивався через історію та національні особливості кожної області [1; 3, с. 42; 9; 11; 15; 21; 37; 39; 41; 42; 44; 45].

Основними художніми центрами є Опішня в Полтавській області (художня кераміка), Решетилівка в Полтавській області (килимарство), Дігтярі в Чернігівській області (килимарство, рушники та плахтові тканини), Петриківка в Дніпропетровській області (петриківський розпис), Кроловець у Сумській області (кроловецькі рушники), Бубнівка у Вінницькій області (центр традиційного гончарства), Клембівка у Вінницькій області (художня вишивка), Косів в Івано-Франківській області (вироби з дерева, кераміка, килими), Вижниця в Чернівецькій області (дерев'яні вироби, прикрашені різьбленням і випалюванням).

Під час уроків, присвячених освоєнню народних ремесел, рекомендується використовувати різноманітні методи пояснення, демонструвати готові роботи народних майстрів, вивчати принципи створення художніх образів та особливості передачі змісту через візуальні форми. Для розвитку творчих здібностей важливо навчити працювати з різними художніми й конструкційними матеріалами, розуміти художню мову та використовувати засоби художньої виразності. Крім того, слід враховувати властивості матеріалів та гармонійно поєднувати художню форму з технологіями обробки.

Предмет трудового навчання відіграє важливу роль у формуванні національної свідомості, засвоєнні учнями особистісних цінностей і створенні на їх основі переконань і поглядів, знайомлячи школярів із виробництвом як частиною навколишнього середовища та впливаючи на їхній світогляд. Він, а також предмет "Технології", мають значний потенціал для виховання патріотичних почуттів у дітей. Досвід учителів та результати науково-методичних досліджень підтверджують, що залучення учнів до національної культури саме під час трудового навчання є ефективним шляхом у цьому процесі.

Основою такої виховної роботи є набуття учнями практичного досвіду виготовлення виробів, які відображають народну культуру українців, зокрема декоративно-ужиткових і ремісничих предметів, характерних для

українського побуту. Деякі з них у своїй формі й оздобленні розкривають важливі сторінки історії. Виготовлені учнями мистецькі вироби, від дерев'яних речей з різьбленням до елементів національного одягу з патріотичною символікою, часто відображають багату історію українського народу.

Декоративно-ужиткове мистецтво і сьогодні охоплює широкий спектр предметів із різних сфер людської діяльності. Національна культура завжди присутня в житті кожної людини, впливаючи на формування світогляду, естетичних ідеалів, моральних, трудових цінностей та патріотичних почуттів особистості, хоча ступінь цього впливу може варіюватися.

Навчальна програма з трудового навчання створює сприятливі умови для цього, оскільки учні разом із вчителем можуть обирати технології обробки матеріалів, пов'язані з традиційними народними ремеслами, такі як "Художня обробка деревини", "Технологія виготовлення народної ляльки", "Художнє випалювання" тощо.

У процесі трудового навчання, коли учні обирають технологію виготовлення виробів декоративно-ужиткового мистецтва, є доступні методи долучення їх до української культури. До них належать два основні підходи: передача учням знань про культурні традиції українців та організація додаткових позаурочних заходів для глибшого ознайомлення з елементами етнокультури.

Інтеграція культурологічних відомостей в структуру уроків трудового навчання може відбуватися безпосередньо під час вивчення конкретних народних ремесел або видів декоративно-ужиткового та художнього мистецтва.

При виготовленні декоративних чи декоративно-ужиткових виробів важливою є не лише технічна сторона, але й мистецький аспект, що полягає у розробці художньої ідеї. Ця ідея базується на образах, які виникають у уяві учня, а також на думках і почуттях, які він хоче передати іншим. Навчальна програма з трудового навчання передбачає вивчення тем і розділів, що

дозволяють вчителю через теоретичні відомості розкрити різні аспекти нашої історії та формувати у учнів загальне уявлення про моральну та духовну культуру українського народу. Таким чином, вчитель має можливість впливати на почуття дітей, використовуючи культурологічні відомості для виховання патріотичних та національних почуттів.

Виготовлення виробів, таких як аплікації соломкою або вишивка, може включати створення художніх композицій, що відображають історію України, визвольний рух чи подвиги сучасних захисників. Багато вчителів планують виготовлення виробів для наших воїнів на сході країни, зокрема, різноманітних «дерев'яних ложок», сумок для аптечок, рукавиць, сувенірів з патріотичною символікою, «якорів» для пошуку розтяжок, маскувальних сіток тощо. Такі проєкти сприяють формуванню патріотичних почуттів у учнів.

Предмет «Трудове навчання» знайомить учнів із мистецтвом як частиною їх оточуючого середовища, що впливає на їх світогляд. Формування світогляду на уроках трудового навчання здійснюється різними методами і засобами. У нашому дослідженні ми особливо акцентуємо на значенні декоративно-прикладного мистецтва, яке є важливою частиною народного мистецтва. Це мистецтво, що пов'язане з побутом і повсякденною працею, має великий вплив на формування духовного світу особистості. Виховна цінність творів декоративно-прикладного мистецтва полягає в тому, що вони оптимізують зв'язок людини з предметним середовищем, впливаючи на її характер і смаки.

Традиційні види декоративно-прикладного мистецтва українців, такі як художня вишивка, бісерне рукоділля, вузликоне плетіння, в'язання гачком і спицями, не потребують складного технологічного обладнання або значних матеріальних витрат, але мають високу художню цінність. Майстерно виконані вироби мають великий потенціал для розвитку духовності, позитивно впливають на почуття і уяву дітей, а також спонукають їх поєднувати красиве і корисне в практичній діяльності. Таким чином,

декоративно-прикладне мистецтво має великі можливості для виховання молоді.

Отже, освоєння, збереження та розвиток традицій і звичаїв українців є важливими для зміцнення національної свідомості та єдності нації. В народі існує повір'я: той, хто забуває звичаї своїх предків, буде покараний людьми і Богом. Олекса Воропай зазначав: «Він блукає по світу, як блудний син, і ніде не може знайти собі притулку, бо загублений для свого народу». Ці слова є серйозним попередженням для тих, хто ігнорує народні традиції та звичаї.

Для формування національних цінностей на уроках технологій у старших класах важливо дотримуватись моделі розробки технологічного проєкту (рис. 2.1).

Ця модель складається з трьох етапів:

Підготовчий етап включає:

- вибір теми проєкту, враховуючи потребу у виробі, можливість його виготовлення в умовах майстерні, наявність необхідних матеріалів, інструментів і обладнання, а також відповідність технологічним можливостям;
- письмове обґрунтування вибору теми проєкту;
- аналіз і вибір конструкції виробу з огляду на оригінальність, доступність, естетичність та безпеку;
- розробка кількох варіантів конструкції виробу та вибір найкращого з них.

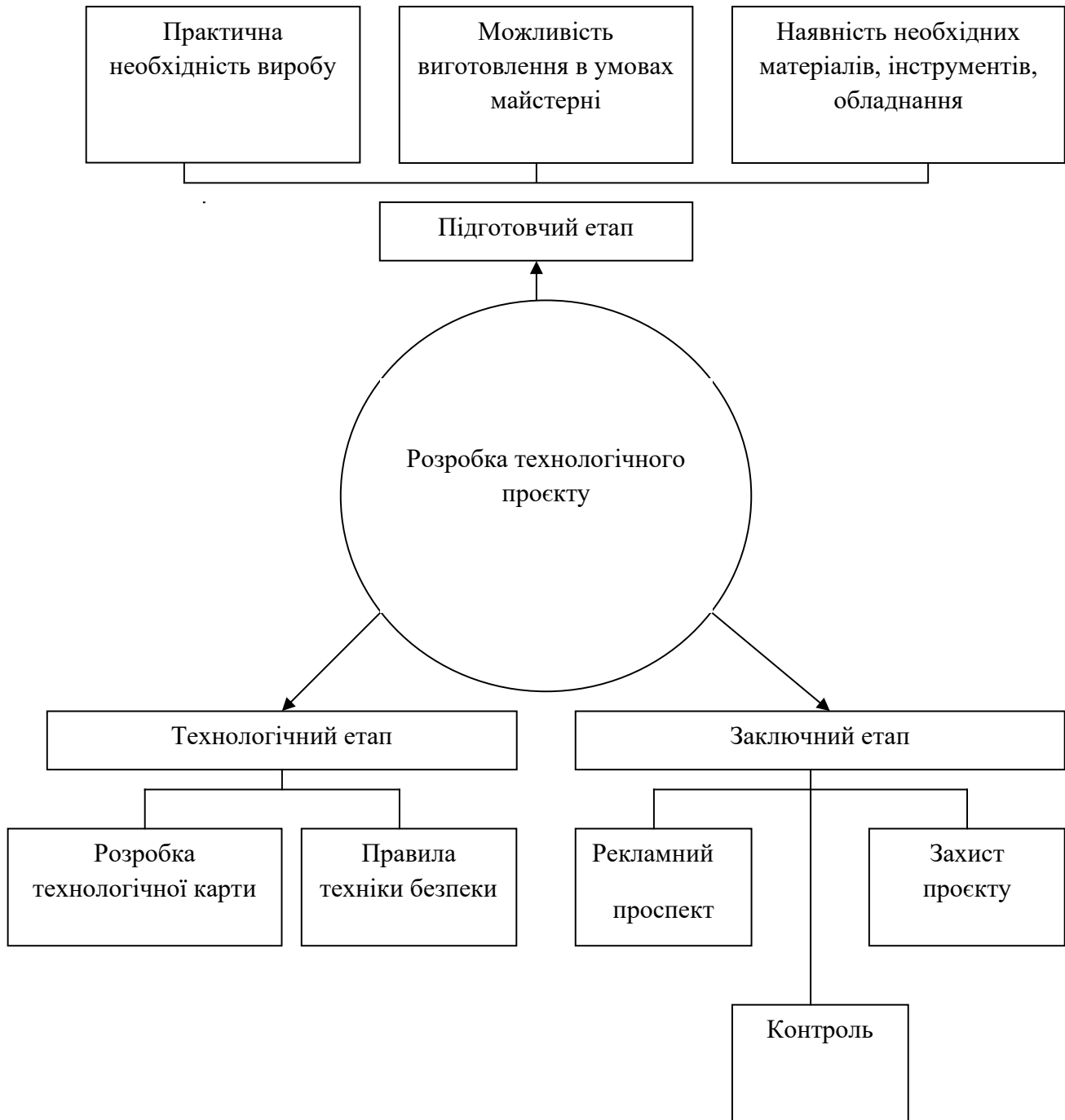

Рис. 2.1 Модель розробки технологічного проекту

Розробка технології виробу включає:

- створення технологічного процесу або технологічної карти;
- опис процесу обробки та складання виробу;
- вказівка на використовувані матеріали;

- перелік необхідних інструментів та обладнання.

Технологічний етап:

На цьому етапі здійснюються операції відповідно до технологічного процесу. Важливо строго дотримуватися послідовності виконання операцій та безперервно дотримуватись правил безпеки.

Заключний етап включає:

- проведення остаточного контролю;
- розробку рекламного проспекту;
- визначення витрат на виготовлення виробу;
- розгляд можливих шляхів реалізації.

Сьогодні вже активно проводиться систематизація, вивчення та науковий аналіз патріотичного виховання.

Патріотичне виховання включає вивчення поваги до мови, особистості, релігії, а також формування і адаптацію національних звичаїв.

Метою патріотичного виховання є формування повноцінної особистості з високим рівнем національної самосвідомості, яка здатна сприяти розвитку національних інтересів і поєднувати національні та загальнолюдські цінності. Науково-педагогічні основи національного виховання дозволяють удосконалити національну самосвідомість молоді, всебічно розвивати особистісні якості і знайомити учнів із світовими цінностями разом з їх національними особливостями.

Необхідно враховувати завдання патріотичного виховання:

- ознайомити підростаюче покоління з основами світопізнання, знаннями, ідеями та методами українського національного виховання;
- сформувати у молоді повагу і розуміння мови, історії, релігії, національних традицій, культури, звичаїв, самопізнання, гордості, характеру і світогляду;
- розвивати трудові, соціально-психологічні, економічні та правові навички, базуючи їх на українських національних цінностях, покращити

логічне мислення, навчити правильно будувати промову, вести себе в суспільстві і формувати конкурентоспроможні компетенції;

- навчити бути уважними до негативних впливів, поєднувати духовну і фізичну красу, постійно вдосконалюватися;

- адаптуватися до грамотного і раціонального використання ресурсів суспільства та природи, інтегруючи національні цінності з загальнолюдськими;

- сприяти міжнаціональній злагоді, пропагуючи глибину і важливість виховання українського народу серед представників інших націй.

Основні аспекти національно-патріотичного виховання мають бути спрямовані на розвиток національної свідомості, мови, культури, сутності, традицій і звичаїв на основі патріотичного виховання. Включення патріотичного виховання в уроки з «Технологій» безперечно підвищить якість освіти, розширюючи традиційні педагогічні підходи особливо під час проєктування та виготовлення виробів для потреб Збройних Сил України.

2.2. Календарно-тематичне планування уроків до навчального модуля «Техніки декоративно-ужиткового мистецтва»

Важливе місце в освітньому процесі займає планування роботи вчителем. Загалом, вчитель здійснює перспективне планування, яке включає створення календарно-тематичного плану, а також поточне планування у вигляді конспектів занять.

Календарно-тематичне планування розробляється для кожного класу відповідно до навчальної програми та вимог Державного освітнього стандарту. У календарному плані зазначаються теми уроків, їх мета, зміст практичної роботи, а також наочні матеріали та технічні засоби, які будуть використовуватися на заняттях. Календарні плани перевіряє та затверджує заступник директора школи з навчальної роботи.

Завдання календарно-тематичного планування включають:

- визначення місця кожної теми в річному курсі та розташування кожного уроку в межах теми;
- визначення взаємозв'язку між окремими уроками і темами протягом року;
- організацію раціональної роботи та забезпечення учнів системою знань, умінь та навичок з предмета.

Зміст практичної діяльності учнів у кожному розділі програми базується на запропонованих орієнтовних об'єктах праці та творчих проєктах. Під час практичної роботи учні повинні навчитись відкладати розміри відносно базових поверхонь і площин, розмічати вироби, а також контролювати якість розмічання конструктивних елементів виробу.

На основі теоретичних узагальнень нами було визначено, що здійснення патріотичного виховання на уроках технологій буде ефективним під час проєктування та виготовлення виробів для потреб Збройних Сил України. Відповідно до цього ми обрали виріб, який будемо виготовляти – набір тренувальних ножів.

Для зручності планування складають матрицю (додаток Б) та календарно-тематичний план (табл. 2.1)

Таблиця 2.1

Фрагмент календарно-тематичного плану для учнів 10-11 класу

№ з/п	Тема уроку та її зміст	К-ть год	Дата проведення	
Навчальний модуль «Техніки декоративно-ужиткового мистецтва»				
	Об'єкт проєктної діяльності №1: Набір тренувальних ножів Основна технологія: Технологія механічної обробки деревини Додаткова технологія: Технологія ручної обробки деревини	35		

Продовження таблиці 2.1

1	<p>Вибір об'єкта проєктування.</p> <p><i>Зміст нового навчального матеріалу.</i></p> <p>Огляд історії ручної та механічної обробки деревини, а також методи роботи з інформаційними джерелами і пошукові алгоритми в Інтернеті.</p> <p><i>Зміст практичної роботи.</i></p> <p>Постановка проблеми. Визначення теми проєкту. Розробка завдань для виконання проєкту. Складання анкети для опитування однокласників (знайомих). Робота з інформаційними джерелами. Планування роботи з виконання проєкту.</p>	1		
2	<p>Обґрунтування об'єкта проєктування.</p> <p><i>Зміст нового навчального матеріалу.</i></p> <p>Зміст та технологія створення банку ідей передбачуваного об'єкта проєктування.</p> <p><i>Зміст навчального матеріалу для повторення (актуалізації).</i></p> <p>Моделі-аналоги. Ескіз.</p> <p><i>Зміст практичної роботи.</i> Пошук моделей-аналогів. Виявлення найкращих ознак у кожному зразку. Створення банку ідей. Аналіз та систематизація інформації. Розробка ескізу виробу.</p>	1		
3	<p>Конструювання композиції оздоблення.</p> <p><i>Зміст нового навчального матеріалу.</i></p> <p>Види оздоблення, притаманних набору тренувальних ножів.</p> <p><i>Зміст навчального матеріалу для повторення</i></p> <p>Методи проєктування, вивчені у 5-9 класах на уроках трудового навчання: фантазування, фокальних об'єктів, біоформ, комбінаторики, біоніки.</p> <p><i>Зміст практичної роботи.</i> Проєктування оздоблення набору тренувальних ножів.</p>	1		

Продовження таблиці 2.1

4	<p>Добір конструкційних матеріалів та інструментів <i>Зміст нового навчального матеріалу.</i> Деревина як вид конструкційного матеріалу. <i>Зміст навчального матеріалу для повторення</i> Будова та види деревини. Перелік інструментів та пристосувань, необхідних для обробки деревини. <i>Зміст практичної роботи.</i> Підбір інструментів та пристосувань. Визначення орієнтовної вартості матеріалів та інструментів.</p>	1		
5	<p>Технологія виготовлення набору тренувальних ножів <i>Зміст нового навчального матеріалу.</i> Технологія механічної обробки деревини. Послідовність склеювання виробу. Критерії якості виробу. Шліфування виробу <i>Зміст навчального матеріалу для повторення.</i> Послідовність виготовлення набору тренувальних ножів. Правила безпечної праці при виконанні технологічних операцій. Організація робочого місця під час механічної обробки деревини. <i>Зміст практичної роботи.</i> Виготовлення набору тренувальних ножів механічним способом.</p>	28		
6	<p>Визначення вартості виготовленого виробу <i>Зміст нового навчального матеріалу.</i> Економічні дослідження проєкту. Співвідношення понять: собівартість та вартість виробу. Складові собівартості виробу. Величина прибутку. Можлива вартість виробу. <i>Зміст навчального матеріалу для повторення</i> Чинники, які впливають на якість виробу. Способи запобігання та усунення недоліків у дерев'яному виробі. <i>Зміст практичної роботи</i> Визначення вартості матеріалів, роботи, електроенергії та амортизаційних витрат, величини прибутку. Розрахунок собівартості та можливої вартості виробу.</p>	1		

Продовження таблиці 2.1

7	<p>Розробка реклами</p> <p><i>Зміст нового навчального матеріалу.</i></p> <p>Види реклами, способи її розміщення в мережі Інтернет. Основні структурні складові реклами, вимоги до змістового наповнення та стилістичного оформлення.</p> <p><i>Зміст практичної роботи.</i></p> <p>Розробка реклами виробу. Розміщення реклами в інтернет-мережі. Визначення шляхів вдосконалення проєкту.</p>	1		
9	<p>Захист проєкту</p> <p><i>Зміст навчального матеріалу для повторення</i></p> <p>Структурні елементи власного проєкту. Складові частини пор фолію.</p> <p><i>Зміст практичної роботи.</i></p> <p>Компонування портфолію проєкту. Презентація проєкту. Захист проєкту.</p>	1		

2.3. Динаміка формування патріотичних цінностей старшокласників на уроках технологій

В результаті проведеного експерименту була розроблена система виховної діяльності, яка успішно залучила юнаків і дівчат до активного вивчення основ патріотизму і інтегрувала їх в активну роботу на уроках з «Технологій» під час проєктування та виготовлення виробів для потреб Збройних Сил України.

Створені умови сприяли виявленню потенціалу учнів та розвитку їх самостійності, організованості та вміння доводити справи до логічного завершення.

Процес виконання завдань значно покращив ціннісно-сміслову сферу старшокласників, відображаючи когнітивний аспект патріотизму, а також

загальну мотивацію та практичні навички збереження історичних пам'яток для майбутніх поколінь.

Завдяки проєктивним методикам, анкетуванню, аналізу творчих робіт старшокласників, спостереженням, бесідам з учнями та вчителями вдалося виявити, що старшокласники мають загальне розуміння патріотичних цінностей. Вони вказали на основні характеристики таких цінностей, такі як повага до рідної землі, приналежність до Вітчизни, розуміння значення рідного краю та територіальних особливостей України. Зокрема, 90% респондентів експериментальної групи та 83% контрольної групи підтвердили своє розуміння проявів патріотичних цінностей (додаток А).

На запитання "Назвіть людей, які, на вашу думку, можуть бути прикладом патріота", учні називали державних діячів, сучасних політиків, артистів, письменників, батьків, односельців, бізнесменів та інших осіб. Повні відповіді надали 89,1% респондентів експериментальної групи та 87% контрольної групи.

Виявилась деяка розбіжність у відповідях на питання "Які вчинки учнів ви вважаєте патріотичними?" Експериментальна група надала позитивні відповіді на 85,1% випадків, тоді як контрольна – на 80,1%. Це пояснюється тим, що система патріотичного виховання в експериментальному середовищі сприяла реалізації потреб учнів у самостійній пізнавальній діяльності, краєзнавчих дослідженнях та інших активностях. Однокласники бачили приклад особистісного зростання у своїх ровесників.

Формуючий експеримент також виявив зміни в інтересах старшокласників до читання, зокрема книг історико-патріотичного характеру. На запитання "Назвіть книги, які ви прочитали за останній рік, де зображені патріоти вашої Вітчизни", ствердно відповіли 94,1% учнів експериментальної групи та 68,9% контрольної групи. В експериментальній групі учні називали різноманітну художню літературу, що відображає широту їхніх інтересів. В контрольній групі учні також зазначали, що читали книги, але поглиблений аналіз показав, що це здебільшого книги з шкільної

програми або художня література, що часто повторюється, можливо, під впливом однолітків, сусідів або старших.

Отже, старшокласники мають чітке уявлення про суть поняття "патріотизму". Вони розглядають його як любов до рідного народу, готовність захищати державу від загроз, знання рідної мови, бажання жити в Україні та служити їй, знання території своєї країни і регіону, розуміння поліетнічності українського суспільства, орієнтацію на розвиток українського суспільства та знання особливостей державного устрою.

Під час формуючого експерименту значно змінилося розуміння ідеалів сучасної молоді. Тепер вони включають соціальне становище в суспільстві, гроші, самостійність, незалежність, індивідуальність, справедливість, добро, освіту, спорт, розваги, здоров'я, підприємливість, владу, забезпеченість, життя з коханою людиною, працьовитість і заповзятливість. Це свідчить про значні зміни в пріоритетах ідеалів, особливо в експериментальній групі, де переважають якості працьовитої, добродісної і заповзятливої особистості. Водночас близько 49,5% респондентів контрольної групи не змогли визначити свої ідеали в житті (це чітко видно на таблиці 2.2).

Порівняльний аналіз відповідей 30 респондентів експериментальної і контрольної груп засвідчує наступне.

Як видно з таблиці, в експериментальній групі відбулися значні зміни: для старшокласників вірність Батьківщині та служіння їй стали визначальними мотивами і взірцем (46,7%). Сімейне благополуччя, гроші та особисте матеріальне добробут також є важливими ідеалами, причому кількість респондентів, які не мають визначених ідеалів, зменшилася, хоча все ще залишається значною (20,1%).

Ідеали сучасної шкільної молоді (у %)

Ідеали Респонденти	Вірність Батьківщині і служіння	Гроші, особисте матеріальне благополуччя	Кінозірки, співачи, артисти, спортсмени	Сімейне благополуччя	Інш	Відсутність ідеалів
Експерим. група	46,7	21,0	3,0	22,2	5,0	20,1
Контрольна група	15,1	40,3	3,2	5,3	6,0	30,1

У контрольній групі хоча і спостерігається певна зміна у напрямку гуманістичних ідеалів, основними залишаються гроші і матеріальне благополуччя (40,3%). Проблемою є те, що близько третини респондентів не визначили свої ідеали. Зростання ідеалу вірності служінню Батьківщині в контрольній групі залишається незначним (15,1%).

Завдяки суспільно корисній краєзнавчій діяльності та збереженню культурних пам'яток, патріотична спрямованість ідеалів старшокласників експериментальної групи значно зросла. Вони ставлять служіння Батьківщині на перше місце (59,7%), оскільки глибше ознайомилися з рідним краєм і усвідомлюють свою відповідальність за навколишнє середовище. Водночас, матеріальне благополуччя залишається важливим через економічні та соціальні труднощі (21,0%). Однак, гімназисти також орієнтуються на майбутнє, і сімейне благополуччя показує тенденцію до зростання (22,2%).

Серед учнів контрольної групи матеріальне благополуччя та гроші є домінуючими ідеалами (40,3%). Низький показник ідеалів служіння Батьківщині (15,1%) свідчить про те, що значна частина молоді не має визначених ідеалів (30,1%). Це можна пояснити кризовими явищами та відсутністю систематичного формування патріотичної свідомості і досвіду у юнаків і дівчат.

Підсумки експерименту показують, що учнівська молодь адекватно сприймає зразки для наслідування (див. таблицю 2.3)

Таблиця 2.3

Взірці для наслідування сучасною молоддю (у %)

Взірці Респонденти	Батьки, рідні, близькі	Вчителі	Державні діячі, політики	Патріоти. ветерани війни	Відсутність разка для наслідування	Власна негативна оцінка
Експеримент. група	15,5	8,1	31,2	8,2	15,4	5,1
Контрольна група	9,0	6,1	30,1	7,1	21,3	6,3

У результаті формувального етапу експерименту відзначено значне зростання соціально-патріотичної спрямованості в експериментальній групі, що проявляється у зростанні здатності до наслідування. Показники наслідування державних діячів і політиків вирости до 31,2%, батьків – до 15,5%, а патріотів та ветеранів війни – до 8,2%. Водночас зменшився інтерес до інших категорій осіб, таких як сучасні співаки, артисти і спортсмени. Втім, 16,5% гімназистів все ще не визначилися з зразком для наслідування.

У контрольній групі спостерігається тенденція до зниження цих показників. Незважаючи на те, що деякі учні вважають політичних діячів (30,1%) та сучасних співачок, артистів і спортсменів (21,3%) зразками для наслідування, турбує те, що у кожного п'ятого відсутній чітко визначений зразок (20,1%).

Формуючий експеримент також показав, що старшокласники експериментальної групи серед історичних осіб, які служили Україні, називали не тільки видатних постатей України, таких як Шевченко, Грушевський, Хмельницький і Винниченко, але й гетьмана Виговського та конструктора міжнародних космічних систем академіка Корольова. Серед п'яти історичних діячів минулого вони також згадали князів Володимира і Ярослава Мудрого, Богдана Хмельницького, Грушевського та Кравчука.

Учні контрольної групи назвали п'ять державних діячів минулого, до яких віднесли Богдана Хмельницького, Івана Мазепу, Михайла Грушевського, Йосифа Сталіна та Леоніда Брежнєва. Це свідчить про те, що в експериментальній групі показники покращилися, тоді як в контрольній групі залишилися на попередньому рівні.

Загалом 90% респондентів експериментальної групи та 75% учнів контрольної групи надали повні відповіді про п'ять історичних осіб, життя яких є прикладом служіння Україні. Це показує, що учні контрольної групи ще не повністю освоїли аспект історичної пам'яті як складову патріотизму.

Суттєвим є те, що в експериментальній групі значно зросла кількість взірців для наслідування серед батьків, вчителів і державних діячів, а частково ці показники також покращилися в контрольній групі. Важливо, що учні експериментальної групи чіткіше визначають зразки для наслідування, серед яких, окрім політичних діячів, вказують власних батьків, вчителів, Президента України, учасників молодіжного руху, зірок естради, героїв кінофільмів та видатних історичних осіб. Усі учні експериментальної групи визначилися з цим напрямком. Натомість, кожен десятий учень з контрольної групи, на жаль, не зміг чітко визначити свій зразок для наслідування.

Старшокласники, здається, рідко обирають за взірць ветеранів Великої Вітчизняної війни або патріотів. Як видно з таблиці, в контрольній групі кожен п'ятий учень не має конкретного взірця для наслідування, що вказує на певну апатію та відсутність оптимізму у молоді. Це свідчить про недоліки в виховній діяльності в цьому напрямку.

Результати також показують, що сучасна молодь здатна до рефлексії, самооцінки та об'єктивної оцінки інших. На питання "Чи є серед ваших знайомих люди, чиє життя могло б слугувати взірцем для патріотизму?" 85% учнів експериментальної групи та 60% респондентів контрольної групи відповіли ствердно.

Процес формуючого експерименту призвів до певних змін у розумінні державного устрою України серед юнаків і дівчат. Вони краще

усвідомлюють, що живуть у парламентсько-президентській республіці, і знайомі з державними атрибутами (герб, гімн, прапор України). У експериментальній групі старшокласники переконані, що демократія – це свобода слова і думки, влада народу та рівність всіх громадян перед законом. Натомість респонденти контрольної групи асоціюють демократію не лише з рівноправ'ям, але й з можливістю робити що завгодно, а 20% не надали відповіді.

Старшокласники також чітко розуміють вертикаль виконавчої влади (кабінет міністрів, обласні та районні адміністрації). Проте в контрольній групі лише 75% респондентів демонструють таке розуміння. Однак поняття "патріот" залишається не зовсім зрозумілим для юнаків і дівчат, оскільки вони не вважають особою патріотом, якщо вона не є членом жодної партії.

Орієнтація учнів експериментальної групи на однокласників як патріотів помітно зростає. Так, 95% респондентів назвали лідерами однокласників, які відзначаються цілеспрямованістю, наполегливістю, старанністю та досягненнями в навчанні, мистецтві та спорті. Важливо, що в контрольній групі також спостерігається підвищення цих показників, але турбує, що 40% респондентів не змогли назвати жодного з таких однолітків.

Значно покращилася самооцінка патріотичного зростання старшокласників внаслідок формуючого експерименту. Це пов'язано з участю у веб-квестах, психолого-педагогічних тренінгах ЗПОПО та факультативних курсах. На питання “Які з ваших вчинків можна вважати патріотичними?” 90% старшокласників надали вичерпні відповіді, серед яких: допомога хворим та літнім людям, підтримка товаришів, збереження шкільного майна під час пожежі тощо.

Натомість у контрольній групі цей показник значно нижчий (60%). Це, ймовірно, пов'язано з недостатнім засвоєнням знань у сфері людинознавства (психології юнацького віку) серед учнів контрольної групи.

Внаслідок формуючого експерименту у старшокласників значно зміцнилися такі аспекти патріотизму, як гідність, гордість, справедливість і

відповідальність. Ці якості є основою громадянської, патріотичної та національної свідомості, а також сприяють ідентифікації молоді з українським народом. Дослідження рідного краю та глибше знайомство з історичними пам'ятками Києва допомогли їм краще усвідомити важливість готовності захищати свою Вітчизну (див. таблицю 2.4).

Таблиця 2.4

Готовність старшокласників до захисту своєї Вітчизни (у %)

Респонденти	“Так”	“Скоріше так, ніж ні”	“Скоріше ні ніж так”	“Ні”
Експериментальна група	75,1	8,1	9,5	7,3
Контрольна група	60,2	13,4	14,3	12,1

Як видно з таблиці, рівень патріотичної свідомості значно вищий у учнів експериментальної групи (75,1 %). Це зумовлено, насамперед, тривалою участю старшокласників у заняттях клубу “Я і мистецтво” та їх залученням до різноманітних патріотичних ініціатив, таких як вшанування ветеранів Великої Вітчизняної війни, догляд за могилами на військовому кладовищі, допомога ветеранам в інтернаті для літніх людей, пошук документів для кімнати Бойової Слави, написання рефератів і творчих робіт на історичну та військово-патріотичну тематику, участь у міських наукових конференціях у рамках МАН та інше. Важливу роль у цьому відіграв розвиток у старшокласників дослідницьких, пошукових і практичних навичок, що є складовими патріотичної діяльності. Натомість у контрольній групі цей показник становить лише 60,2 %.

Аналогічні результати спостерігаються і при аналізі відповідей на тест “Назвіть відомі фільми, герої яких були героями своїх Вітчизні”. Тут 90 % респондентів експериментальної групи та 85 % контрольної групи надали ствердні відповіді.

Зміцненню почуття патріотизму, особливо в експериментальній групі, сприяла чітка система взаємодії між соціальними інститутами (школа,

батьки, громада, учнівські об'єднання) та використання новітніх технологій (ділові та рольові ігри, психолого-педагогічний тренінг, участь у конкурсах і конференціях, пошукова діяльність).

В результаті, у юнаків і дівчат чіткіше проявилися внутрішні мотиви патріотичного спрямування, такі як любов до рідного краю, повага до батьків, вчителів і відомих людей регіону, потреба в позитивних змінах у культурній та екологічній сферах. Це також вплинуло на формування патріотичних переконань, що виражається в відчутті приналежності до Української держави (це видно із таблиці 2.5).

Таблиця 2.5

Відчуття приналежності учнів до Української держави (у %)

Респонденти	“Так”	“Скоріше так, ніж ні”	“Скоріше ні ніж так”
Експериментальна група	94,3	3,1	2,1
Контрольна група	75,1	21,3	3,1

Як видно з таблиці, в експериментальній групі спостерігається значна гетерогенність. Це зумовлено, насамперед, недостатньою взаємодією у зміцненні впливу на свідомість, емоційно-мотиваційну та практичну сфери, а також відсутністю чіткого контролю за діагностуванням, корекцією та формуванням патріотизму як узагальнюючої особистісної якості.

Після проведення методики формуючого впливу змінилося ставлення учнів до діячів мистецтва, літератури та місцевих відомих особистостей у науці та культурі. Респонденти експериментальної групи, окрім відомих українських митців, назвали видатних українських письменників (таких як Ж. Конрад, В. Короленко, У. Кармелюк, П. Сагайдачний, Л. Українка, Б. Тен, М. Рильський, В. Земляк та ін.) і відомих діячів культури (І. Сльота, І. Огієнко, І. Шевченко, В. Скуратівський та ін.). Натомість респонденти контрольної групи таких особистостей не назвали.

В результаті експерименту старшокласники чітко визначили місце знань і вчинків у власному патріотичному становленні, включаючи допомогу малозабезпеченим, людям похилого віку та ветеранам. Вони вважають патріотичними такі дії, як здобуття знань для забезпечення майбутнього України, заробіток грошей за кордоном, допомога школі.

На запитання “Чи турбує Вас майбутнє України?” понад 92% респондентів як експериментальної, так і контрольної груп відповіли “так”, що свідчить про високий рівень патріотизму на рівні мотивації та емоцій.

На запитання: “Чи пов’язуєте Ви своє майбутнє з Україною?” результати виявилися наступними (див. таблицю 2.6).

Таблиця 2.6

Ставлення старшокласників до свого майбутнього в Україні (у %)

Респонденти	“Так”	“Скоріше так, ніж ні”	“Скоріше ні ніж так”	“Ні”
Експериментальна група	90,1	7,2	1,6	1,1
Контрольна група	70,3	15,1	6,1	8,5

Аналіз показує, що понад 90,1% респондентів в експериментальній групі і 70,3% у контрольній групі пов’язують своє майбутнє з Україною, при цьому показник в експериментальній групі є значно вищим.

Результати формуючого експерименту свідчать про суттєві позитивні зміни в мотивації старшокласників. Завдяки різним видам діяльності, таким як пізнавальна, предметно-перетворювальна, громадська, суспільно корисна, краєзнавча та волонтерська діяльність, в експериментальній групі чіткіше проявилися особистісні та суспільно значущі мотиви.

Під час співбесід і анкетного опитування (запитання: “Що б Ви зробили для України, якщо б стали Президентом?” “Якою Ви бачите Україну через 5, 25 років?” “Чи впливають Ваші дії на майбутнє України?” “Чи залежить від Вас Ваше майбутнє?”) респонденти з експериментальної групи висловлюють оптимістичне бачення майбутнього, вірячи в демократичні

перетворення і позитивні зміни в економічній, соціальній та культурній сферах.

Більше того, 95% з них вірять у свою здатність до самореалізації. Ці мотиви самоствердження і самовираження є основою їх патріотизму. У контрольній групі таких мотивів виявилось лише 75%. Це свідчить про високу ефективність і системність експериментальних проєктів.

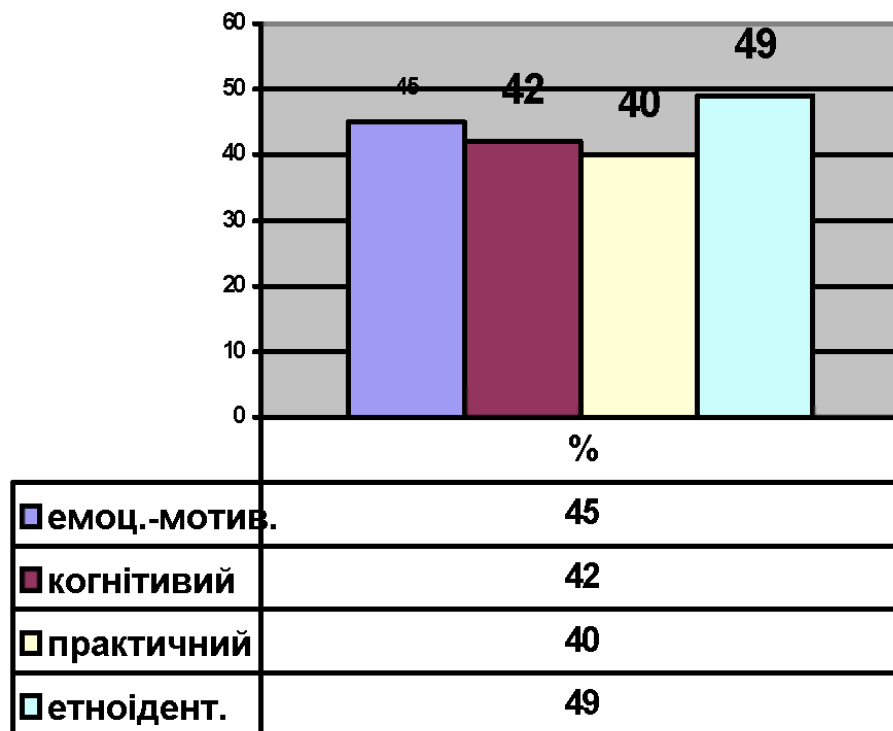

Рис. 2.2. Середні показники рівнів актуалізації компонентів патріотичних цінностей старшокласників у експериментальній групі до формуючого експерименту (у %)

Аналіз результатів дослідження, проведеного в експериментальній та контрольній групах після формуючого експерименту, наочно відображено у гістограмах. Ці гістограми ілюструють середні показники трьох рівнів актуалізації кожного з чотирьох компонентів патріотичних цінностей.

Зокрема, гістограми демонструють, як змінювалися рівні прояву таких компонентів, як особистісна ідентифікація з нацією, патріотичне виховання, громадянська відповідальність і активність, а також знання і ставлення до історії та культури країни. Вони дозволяють візуально порівняти результати

між експериментальною та контрольними групами, надаючи детальну інформацію про ефективність впроваджених педагогічних стратегій і методик. Аналіз показує, наскільки успішно кожна група інтегрувала і актуалізувала ці компоненти, і вказує на зони, що потребують подальшого розвитку чи корекції.

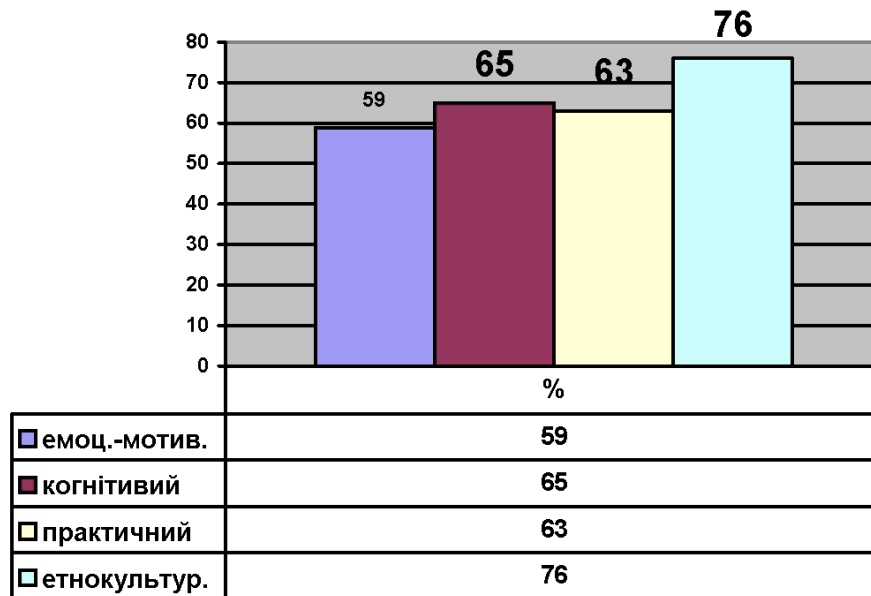

Рис. 2.3 Середні показники рівнів актуалізації компонентів патріотичних цінностей старшокласників у експериментальній групі після формуючого експерименту (у %)

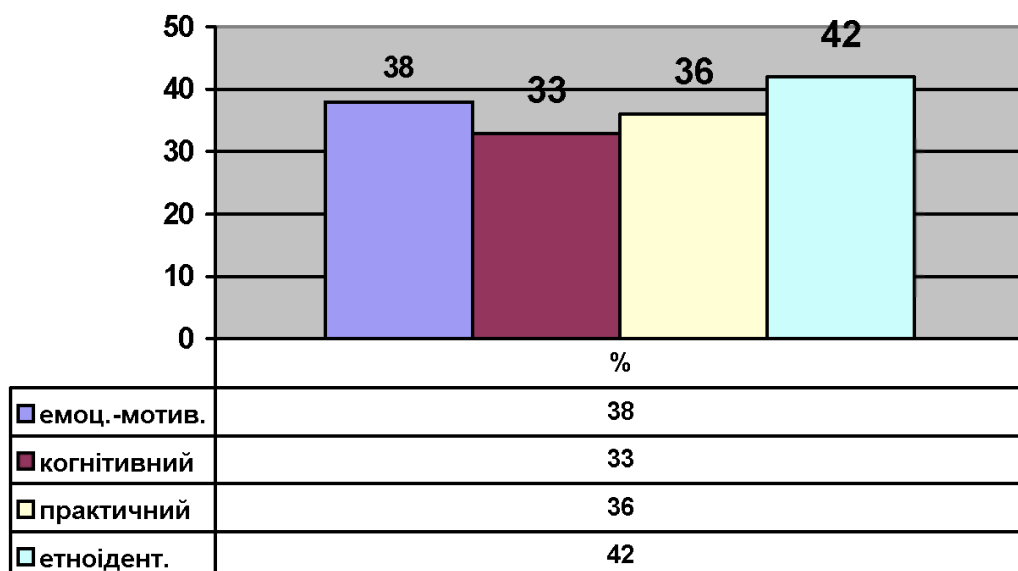

Рис. 2.4 Середні показники рівнів актуалізації компонентів патріотичних цінностей старшокласників у контрольній групі до формуючого експерименту (у %)

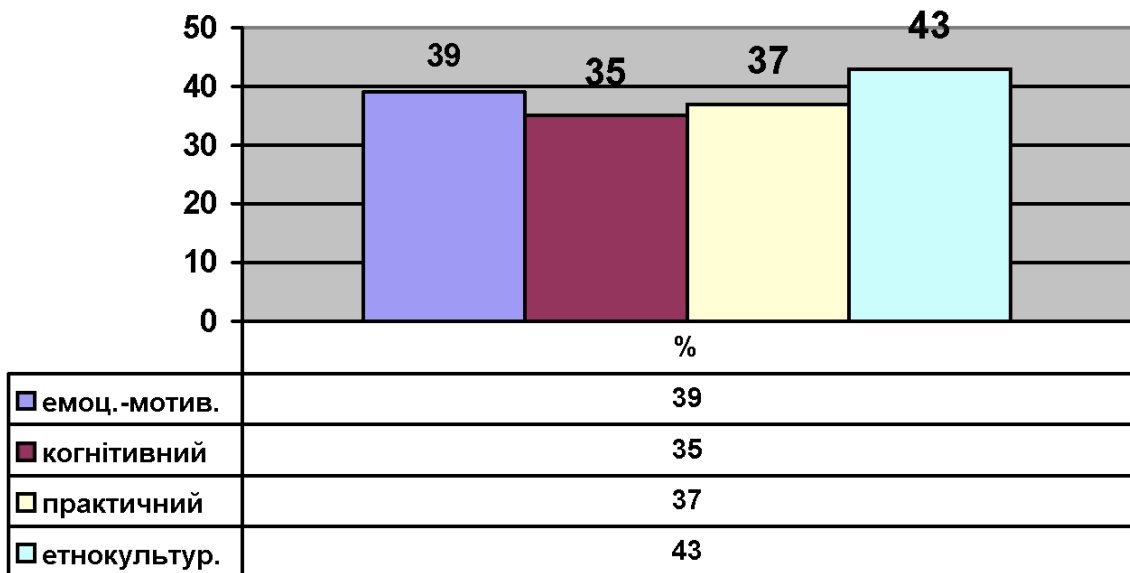

Рис. 2.5 Середні показники рівнів актуалізації компонентів патріотичних цінностей старшокласників у контрольній групі після завершення формуючого експерименту (у %)

Результати формуючого експерименту показують, що емоційно-мотиваційний компонент патріотичних цінностей в експериментальній групі зазнав помітного зростання і майже досяг середнього рівня актуалізації. У той же час когнітивний, практичний та етноідентифікаційний компоненти цих цінностей демонструють значний прогрес і досягли високого рівня актуалізації.

Що стосується контрольної групи, всі компоненти патріотичних цінностей (емоційно-мотиваційний, когнітивний та практичний) також показали позитивну динаміку, хоча це зростання було менш виразним. В результаті, ці компоненти досягли середнього рівня актуалізації.

Далі ми представимо графічну і табличну динаміку середніх рівнів актуалізації компонентів патріотичних цінностей для обох груп, що дозволить наочно оцінити ефективність формуючого експерименту і виявити різницю в розвитку патріотичних цінностей між експериментальною та контрольними групами.

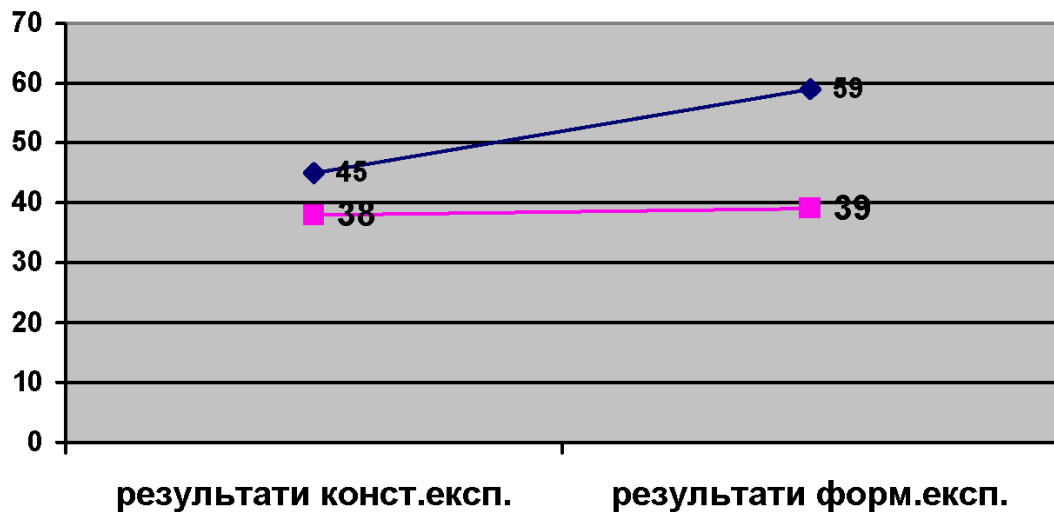

Рис. 2.6. Порівняльна динаміка зростання середніх рівнів актуалізації емоційно-мотиваційного компонента патріотичних цінностей в експериментальній (верхня лінія) та контрольній (нижня лінія) групах (у %)

Аналіз динаміки зростання емоційно-мотиваційного компонента у експериментальній групі виявляє значні позитивні зміни. Перед проведенням формуючого експерименту середній рівень актуалізації цього компонента був на середньому рівні, проте після впровадження експериментальних заходів він зріс до високого рівня. Це свідчить про ефективність проведених методик у покращенні емоційної та мотиваційної складової патріотичних цінностей.

На відміну від цього, в контрольній групі не було зафіксовано подібного позитивного зрушення. Тут рівень актуалізації емоційно-мотиваційного компонента залишився на тому ж середньому рівні без суттєвих змін. Це підкреслює відсутність значного впливу традиційних методик або відсутність спеціалізованих програм, що могли б привести до помітних поліпшень у розвитку цього компонента патріотичної свідомості.

Таким чином, результати демонструють ефективність формуючого експерименту в досягненні високих результатів у розвитку емоційно-мотиваційного компонента у експериментальній групі, в порівнянні з недостатніми змінами в контрольній групі.

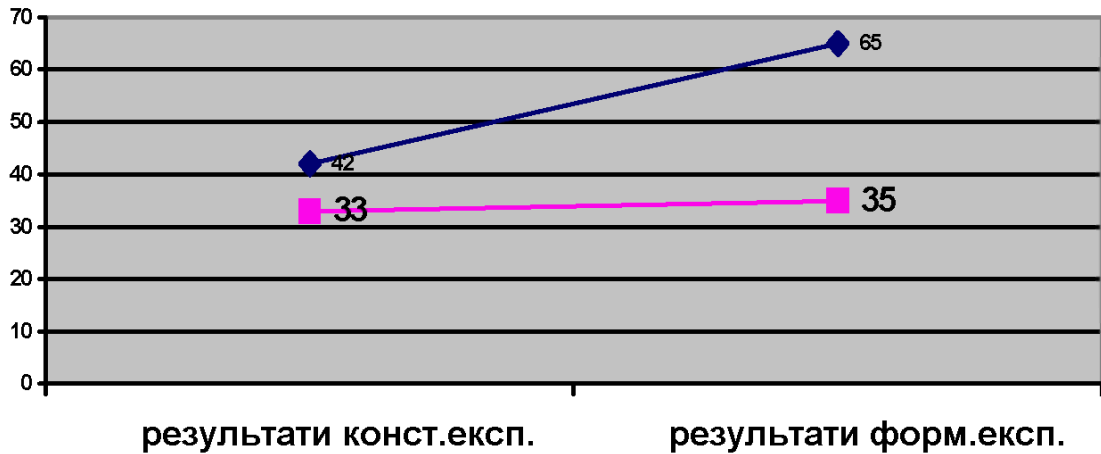

Рис. 2.7. Порівняльна динаміка зростання середніх рівнів актуалізації когнітивного компонента патріотичних цінностей в експериментальній (верхня лінія) та контрольній (нижня лінія) групах (у %)

Аналіз динаміки зростання когнітивного компонента у експериментальній групі свідчить про значні позитивні зміни. Спочатку, до проведення формуючого експерименту, середній рівень актуалізації когнітивного компонента був на середньому рівні. Однак після впровадження спеціалізованих методик та активностей, які були частиною формуючого експерименту, цей рівень суттєво зріс і досяг високого ступеня актуалізації.

Це свідчить про ефективність нових підходів і програм у розширенні знань та розуміння учнів щодо патріотичних цінностей. Завдяки цим методикам учні експериментальної групи змогли значно покращити своє усвідомлення і засвоєння ключових аспектів патріотичного виховання.

На противагу цьому, у контрольній групі не було зафіксовано подібного позитивного зростання. Тут рівень актуалізації когнітивного компонента залишився на середньому рівні без значних змін. Це вказує на те, що традиційні методики або відсутність спеціалізованих впливів не призвели до помітних поліпшень у знаннях і розумінні патріотичних цінностей у цієї групи.

Отже, результати демонструють, що лише спеціально розроблені програми і заходи, впроваджені у експериментальній групі, здатні суттєво

підвищити рівень когнітивного компонента патріотичних цінностей, тоді як традиційні методики не забезпечують такої динаміки змін.

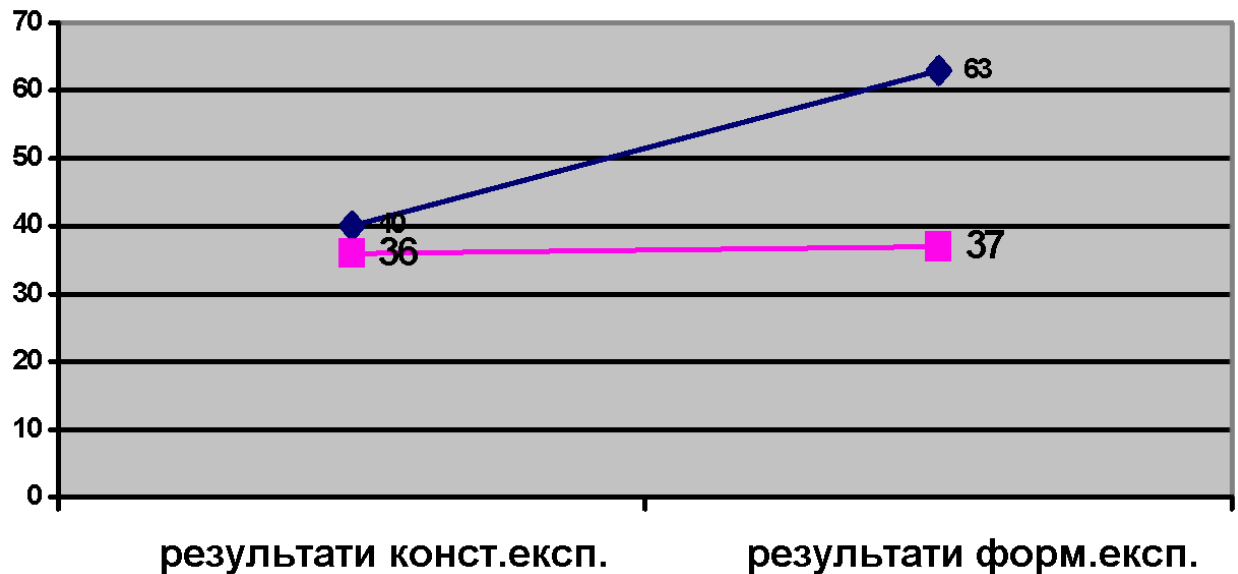

Рис. 2.8. Порівняльна динаміка зростання середніх рівнів актуалізації практичного компонента патріотичних цінностей в експериментальній (верхня лінія) та контрольній (нижня лінія) групах (у %)

Аналіз динаміки зростання практичного компонента патріотичних цінностей у експериментальній групі виявляє значні позитивні зміни. До проведення формуючого експерименту середній рівень актуалізації практичного компонента був на середньому рівні. Проте, після впровадження специфічних методичних заходів і активностей, що включали практичні заняття, волонтерську діяльність та інші патріотичні ініціативи, цей рівень суттєво зріс, досягнувши високого ступеня актуалізації.

Цей результат свідчить про успішність впроваджених методик, які допомогли учням значно покращити свої практичні навички та участь у патріотичних діяльностях. Наприклад, активна участь у соціально корисних проєктах, заходах з догляду за пам'ятниками історії та культурними об'єктами, а також інших подіях, сприяли розвитку практичних аспектів патріотичного виховання.

На відміну від цього, у контрольній групі позитивних змін у практичному компоненті не спостерігалось. Рівень актуалізації цього компонента залишився на середньому рівні, що вказує на недостатню ефективність традиційних методів виховання без додаткових інноваційних підходів.

Це підкреслює важливість застосування нових, інтегрованих методик у формуванні практичних навичок і активної участі учнів у патріотичних і соціально корисних проєктах. Впровадження спеціальних заходів у експериментальній групі забезпечило значне покращення у порівнянні з контрольними методами, які не продемонстрували таких результатів.

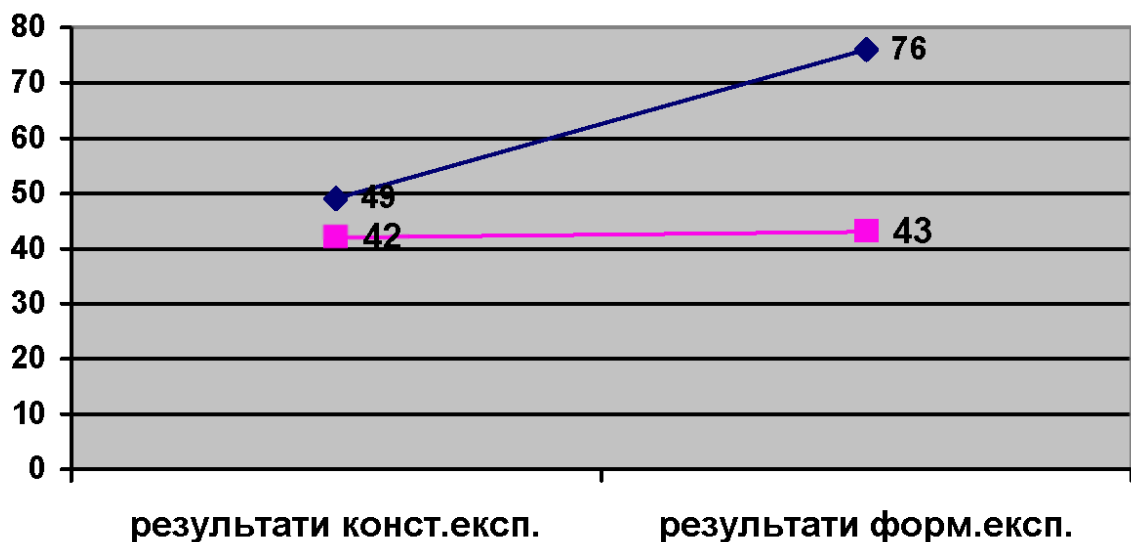

Рис. 2.9. Порівняльна динаміка зростання середніх рівнів актуалізації етноідентифікаційного компонента патріотичних цінностей в експериментальній (верхня лінія) та контрольній (нижня лінія) групах (у %)

Аналіз динаміки зростання етноідентифікаційного компонента в експериментальній групі демонструє значні позитивні зміни. До початку формуючого експерименту середній рівень актуалізації цього компонента був на помірному рівні. Проте після реалізації експериментальних заходів, спрямованих на підвищення етноідентифікації, цей рівень значно зріс і досяг

високих показників. Натомість у контрольній групі не було зафіксовано аналогічного позитивного зрушення.

Ключовим фактором, що сприяв підвищенню внутрішньої мотивації старшокласників, стала не тільки ефективна координація між школою і родиною, але й активна робота двох шкільних соціальних психологів і двох соціальних педагогів, а також чітка взаємодія з державними та громадськими молодіжними організаціями. На жаль, у контрольній групі ці важливі аспекти були недостатньо враховані, що призвело до значно нижчих результатів.

Виходячи з критеріїв патріотичних цінностей та результатів кількісного аналізу, а також з урахуванням середніх показників зростання емоційно-мотиваційного, когнітивного, етноідентифікаційного та практичного компонентів, було проведено спробу визначення рівнів розвитку патріотичних цінностей. Для детального уявлення про ці результати можна звернутися до таблиці 2.7:

Таблиця 2.7

Динаміка розвитку патріотичних цінностей старшокласників

Рівні розвитку патріотичних цінностей	Констатуючий експеримент (у %)		Підсумковий експеримент (у %)	
	К	Е	К	Е
Високий	10	25	10	35
Середній	35	40	40	50
Низький	55	35	50	15

Як показує таблиця, певне зростання рівня патріотичних цінностей як загальної особистісної характеристики спостерігається в обох групах. Проте, динаміка цього зростання у контрольній групі є помірною, оскільки учасники цієї групи брали участь у загальних заходах без специфічної орієнтації на патріотичний розвиток. Натомість в експериментальній групі рівень патріотичних цінностей зріс значно більше завдяки спеціально розробленій системі організованих заходів, що дозволила старшокласникам активно

долучитися до різних видів діяльності, враховуючи їх інтереси та індивідуально-психологічні особливості.

Констатує експеримент виявив рівні сформованості когнітивного, етноідентифікаційного, практичного та емоційно-мотиваційного компонентів патріотичних цінностей. Ці компоненти відображають поняття «патріотичні цінності», яке в реальній навчально-виховній практиці ще не досягло повного рівня утвердження.

Різниця між показниками сформованості патріотичних цінностей у експериментальній та контрольній групах коливається в межах 10-15%. Зокрема, найбільш помітні результати спостерігаються у когнітивному компоненті, де рівень розуміння патріотичних цінностей є приблизно однаковим у обох групах. Це свідчить про те, що юнаки і дівчата мають загальне уявлення про сутність патріотичних цінностей. Однак показники практичного та емоційно-мотиваційного компонентів є дещо нижчими, причому в контрольній групі ці показники помітно менші.

В ході реалізації спеціально розробленої системи форм і методів розвитку патріотичних цінностей в експериментальній групі вдалося значно поліпшити динаміку зростання всіх компонентів патріотичних цінностей як узагальненої особистісної характеристики.

Натомість у контрольній групі, де навчання проводилося в межах традиційної навчально-виховної системи, хоча і спостерігається тенденція до зростання показників, темпи цього зростання виявилися повільними, а кількісні показники коливаються в межах 10-15%. Це переважно пов'язано з відсутністю спеціально створених психолого-педагогічних умов і неповною мірою включення особистісних сил старшокласників у процес навчання.

Загалом у експериментальній групі спостерігається чітка залежність: чим активніше старшокласники залучені до різних видів діяльності, тим ефективніше формується їхня впевненість у важливості та необхідності цієї діяльності для себе, своїх однолітків і суспільства в цілому.

Висновки до другого розділу

Основні принципи патріотичного виховання включають гуманізм, демократичні цінності, народність, інтеграцію родинного та шкільного впливу, відповідність природі, трудову діяльність та самодіяльність учнів. Основна мета патріотичного виховання полягає у формуванні у молоді ціннісних орієнтацій, що передбачають свідомий вибір поведінки, яка відповідатиме соціально значущим цілям, що підтримуються державою.

Проектування та виготовлення виробів для потреб Збройних Сил України на уроках «Технології» сприятиме реалізації завдань патріотичного виховання, таких як розвиток любові до Батьківщини, почуття інтернаціоналізму, готовності зміцнювати суспільство і державу, а також відповідальне виконання громадянських обов'язків. Це також сприятиме формуванню поваги до традицій, звичаїв і культури народу, а також використанню знань для подальшого особистісного розвитку.

Мета проектної діяльності полягає в тому, щоб на основі отриманих у навчальних майстернях навичок роботи з різними матеріалами, інструментами і обладнанням сконструювати і виготовити жіночу сорочку. На мою думку, ми успішно досягли цієї мети.

Основною особливістю педагогічної діяльності на уроках «Технології» є інтеграція навчального і виховного процесів, що розвиває характер і підкреслює багатства національної культури, спосіб життя народу, його традиції, соціальні норми поведінки, духовні ідеали і цінності. Результатом впровадження творчого проєкту як засобу патріотичного виховання є формування свідомого громадянина, чий характер, особистісні якості, вчинки і поведінка будуть спрямовані на саморозвиток і самовдосконалення, узгоджуючи інтереси індивіда з інтересами суспільства в цілому.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було зроблено такі висновки:

Патріотичне виховання є історично зумовленою сукупністю ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, створеною самим народом. Це комплексна система, що організовує життєдіяльність підростаючих поколінь, забезпечує засвоєння духовної та матеріальної культури нації, формує національну свідомість і сприяє духовній єдності поколінь.

Сучасна українська національна система виховання базується не лише на культурно-історичних традиціях рідного народу, а й на досягненнях інших народів світу, а також на ідеях та положеннях міжнародних документів.

Державна національна програма «Освіта» визначає стратегію розвитку освіти в Україні, пріоритетні напрями та шляхи створення ефективної системи безперервного навчання і виховання. Мета програми полягає в досягненні високих освітніх рівнів, забезпеченні можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості і формуванні інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації.

Встановлено, що основною метою патріотичного виховання на сучасному етапі є передача молодшому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності та особливостей світогляду. Це передбачає формування особистісних рис громадянина України, таких як національна самосвідомість, розвинена духовність, моральна, художньо-естетична, правова, трудова, фізична та екологічна культура, а також розвиток індивідуальних здібностей і талантів.

Патріотичні цінності розглядаються в контексті загальнолюдських, збагачуючи їх і виявляючи у специфічний і своєрідний спосіб. У процесі виховання учнів старших класів важливо перетворювати цю діалектичну єдність у особистісну, а особистісні риси – у загальні. Трудова діяльність виступає як основа для формування цінностей національної особистості. Відзначено, що освітня галузь «Технологія» відрізняється практичною

спрямованістю, яка дозволяє інтегрувати теорію з практикою та узгоджувати можливості учнів із вимогами різних професій.

Традиції та культура українського народу розглядаються як важливі засоби патріотичного виховання на уроках «Технології» в 10-11 класах. Педагогічне значення народних традицій і свят полягає в тому, що вони є результатом виховних зусиль багатьох поколінь і слугують важливим інструментом виховання. Через систему традицій і звичаїв український народ передає свою духовну культуру, характер і національну психологію наступним поколінням.

Формування національної та громадянської свідомості, культури і духовності особистості розпочинається з глибокого вивчення матеріальної культури народу, його традицій та звичаїв, відображених у творах декоративно-ужиткового мистецтва.

Констатуючий експеримент дозволив виявити рівень розвитку компонентів патріотичних цінностей, які відображають суть поняття "патріотичні цінності". Це поняття в реальній навчально-виховній практиці ще не утверджується повною мірою. На етапі констатуючого експерименту показники когнітивного компонента патріотизму в експериментальній та контрольній групах були схожими, що свідчить про адекватне розуміння старшокласниками сутності патріотичних цінностей. Однак показники практичного та емоційно-мотиваційного компонентів у обох групах були значно нижчими, що вказує на домінування інформаційного аспекту в традиційній навчально-виховній системі.

Формуючий експеримент полягав у застосуванні народних ремесел як засобу патріотичного виховання на уроках технологій під час проєктування та виготовлення виробів для потреб Збройних Сил України для розвитку патріотичних цінностей в експериментальній групі. Завдяки цьому вдалося значно посилити динаміку зростання всіх компонентів патріотизму як генералізуючої особистісної якості.

У контрольній групі, де позанавчальна виховна діяльність проводилася в рамках традиційної навчально-виховної системи, відповідні показники продемонстрували певну тенденцію до зростання, проте динаміка була надто повільною, а кількісні показники коливалися в межах 10–15%. Причиною цього є, на нашу думку, недостатня кількість спеціально створених психолого-педагогічних умов для формування патріотичних цінностей.

Порівняльний аналіз результатів констатуючого та формуючого експериментів виявив прямий зв'язок: чим активніше учні залучаються до різних видів діяльності, тим ефективніше у них формується переконання про важливість і необхідність цих справ для всіх людей. Це призводить до почуття гордості, гідності і емпатійної співучасті у долі свого народу, що є основою їхніх патріотичних переконань. Через рефлексію та інтеріоризацію ці переконання стають важливими чинниками їхнього життєвого розвитку, дозволяючи цінувати не лише рідний край, а й державу в цілому.

Необхідно відзначити, що проведене теоретико-експериментальне дослідження не охоплює всі психолого-педагогічні аспекти розвитку патріотичних цінностей у учнів загальноосвітніх шкіл (позаурочна діяльність).

Актуальними залишаються питання формування патріотичних уявлень і почуттів у дітей дошкільного віку та молодших школярів, оскільки неперервність навчально-виховних впливів є критично важливою для розвитку патріотизму. Крім того, у зв'язку з актуальністю проблеми утвердження громадянства у дітей і підлітків, необхідно дослідити структуру і експериментально апробувати взаємозв'язок прав та обов'язків старшокласників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусик Н. Пригадаймо майбутнє. Дошкільне виховання. 1996. № 1. С. 18–21.
2. Антипець О. О. Розвиток ідей національного виховання дітей К.Д. Ушинського засобами наукової спадщини М. А. Маркевича. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки. 2013. Вип. 110. С. 27-30.
3. Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є, Декоративно-прикладне мистецтво. Львів, Світ, 1992. 272 с.
4. Бенека А. Національна освіта: стан і завдання. Рідна школа. 1995. №6. С. 33-35.
5. Бех І. Д. Виховання особистості: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Либідь, 2008. 848 с.
6. Бех І. Д. Виховання особистості : сходження до духовності : Наукове видання. Київ : Либідь, 2006. 217 с.
7. Богуш А., Лисенко Н. Українське народознавство в дошкільному закладі. Київ : Вища школа, 2002. С. 24-38.
8. Бойко А. М., Титаренко В. П. Український рушник: засіб національного виховання: навчально-методичний посібник. Верстка. 1998. – 219 с.
9. Ганжа П. Таємниці українського рукоділля. Київ : Мистецтво, 1996. 190 с.
10. Гевко О. Суть та особливості національно-патріотичного виховання засобами декоративно-ужиткового мистецтва. Рідна шк. 2003. № 5. С. 25–26.
11. Герус Л. Українська народна іграшка кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. (історія, типологія, художні особливості). Львів, 1997. 37 с.
12. Гнатюк В. Концепція національного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Світ виховання. 2007. № 4. С. 41-48.

13. Греськова В. В. Формування національної свідомості дітей дошкільного віку засобами народної іграшки. Педагогічний дискурс. № 10. 2011. С. 131-134.

14. Грушевський М. Дитина в звичаях і віруваннях українського народу / упорядк. та післямова Я. Левчук; життєпис М. Ф. Грушевського, М. Кучеренко. Київ : Либідь, 2006. 256 с.

15. Гуцульська дитяча сирна іграшка. Розкажіть онуку. 1997. №24. С. 54-55.

16. Деякі питання організації навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах у зв'язку з впровадженням 11-річного терміну навчання: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. п 779.

17. Димитров М. Ф. Національне виховання студентів як фактор цілісного формування особистості. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Сер.: Соціологія. 2013. Т. 211, Вип. 199. С. 112-114.

18. Журба К., Докукіна О. Теоретичні основи національно-патріотичного виховання школярів. Гірська школа Українських Карпат. 2013. № 8-9. С. 235-239.

19. Заєць І. Витоки духовної культури українського народу. Київ, 2006. 161 с.

20. Зайцева І. Концепти народної педагогіки як домінанти формування національної свідомості. Науковий вісник Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка. Педагогіка. 2013. Вип. 2. С. 80-85.

21. Іграшки-мотанки: навчально-методичний посібник / Г. В. Резніченко. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2012. 104 с.

22. Коваленко Т. Українська народна іграшка. Мистецтво та освіта. 2003. №4. С. 44–48.

23. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. URL : <http://irpin-vschoo1.org.ua/images/site/pro-shkolu/normatyvno-pravova-baza/Koncepcija-gromadjanskogo-vyhovannja-osobystosti.pdf>

24. Кіндрат В. К. Технологія формування національної свідомості у студентів вищого навчального закладу (теоретичний компонент). Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. 2012. Вип. 5. С. 30-34.

25. Коберник О. М., Терещук А. І., Гервас О. Г. та ін. Технології. 10 клас: Підручник. Київ: Літера ЛТД, 2010. 160 с.

26. Коберник О. М., Терещук А. І., Гервас О. Г. та ін. Технології. 11 клас: рівень стандарту, академічний рівень: Підручник. Київ : Літера ЛТД, 2011. 160 с.

27. Концепція громадянської освіти в Україні. Актуальність громадянської освіти в Україні. Директор школи. 2001. № 20. С. 7-10.

28. Крисаченко В. С. Національна культура: теорія і практика: Навчальний посібник. Київ : Заповіт, 1996. 352 с.

29. Кудіна В. В., Соловей М. І., Спіцин Є. С. Педагогіка вищої школи. 2-ге вид., допов. і переробл. Київ : Ленвіт, 2007. 194 с.

30. Локарева Г. Художньо-естетична інформація як засіб виховання учнівської молоді. Мистецтво та освіта. 2006. № 1. С. 7–11.

31. Лопухіна Т. В. Шляхи виховання національної свідомості учнів початкової школи. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2013. № 13(3). С. 109-114.

32. Лузан П. Г. Активізація навчання студентів / За ред. А. І. Дьоміна. Київ, 1999. 216 с.

33. Марушкевич А. А. Невтомний працівник українського ренесансу Іван Огієнко. Педагогічний аспект. Київ : Четверта хвиля, 1996. 128с.

34. Міхновський М. Самостійна Україна. Політологія. Кінець XIX – перша пол. XX ст.: Хрестоматія / За ред. О. І. Семківа. Львів: Світ, 1996. С. 126-135.
35. Методика «Ціннісні орієнтації» (М. Рокича) URL : http://psuhe.at.ua/publ/diagnostika_motivaciji/metodika_cinnisni_orientaciji_m_rokicha/21-1-0-202.
36. Митрополит Іларіон. Книга нашого буття на чужині. Бережимо все своє рідне! Ідеологічно-історичні нариси. Вінніпег: Українське наукове богословенне товариство, 1956. 206 с.
37. Мороз О. Лялька-мотанка, вона ж – модель. Вінницька газета. 2012. 30 жовт. (№ 86). С. 8.
38. Найден О. С. Українська народна іграшка: Історія. Семантика. Образна своєрідність. Функціональні особливості. Київ : АртЕк, 1999. 255 с.
39. Найден О. С. Українська народна іграшка: смислові та обрядові основи. К.: Видавничий Дім «Стилос», 2007. 240 с.
40. Національна доктрина розвитку освіти розділ «Управління освітою». Освіта України. 2002. 23 квітня.
41. Орел Л. Г. Дитяча народна іграшка на Україні. Початкова школа. 1991. №2. С. 66–68.
42. Оршанський Л. В. Золота скриня. Українські художні ремесла: [практ. посіб.] / [Л. В. Оршанський, Л. В. Савка, П. А. Зубрицький та ін.]; укл. Б. М. Терещук. Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2007. 176 с.
43. Оршанський Л. В. Теоретико-методичні засади художньо-трудової підготовки майбутніх учителів трудового навчання : Автореферат дис. на здобуття наук. ст. доктора пед. наук. Київ, 2009. 43 с.
44. Оршанський Л. В. Традиційний український орнамент. Методика навчання : навч.- метод. посіб. Дрогобич: РВВ ДДПУ, 2008. 202 с.
45. Оршанський Л. В. Художні ремесла в школі : навч.-метод. посіб. для студ. / [Л. В. Оршанський, Л. В. Савка, Г. М. Мельник та ін.]; за заг. ред. Л. В. Оршанського. Дрогобич: РВВ ДДПУ, 2007. 286 с.

46. Про загальну середню освіту: Закон України від 13.05.1999 № 651-ІУ). Середня освіта в Україні. Нормативно-правове регулювання / За заг. ред. В. С. Журавського. Київ : Форум, 2004. С. 93–119.

47. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання молоді: Наказ, Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту; Міністерство оборони; Міністерство культури і туризму; Міністерство освіти і науки № 3754/981/538/49 від 27.10.09 року.

48. Про освіту: Закон України // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, N 34, ст.451.

49. Про Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України: Наказ Міністерства освіти, науки, молоді і спорту України №1243 від 31.10.2011 р. Київ, 2011.

50. Про особливості організації навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах у 2011/12 навчальному році: Лист Міністерства освіти і науки України № 1/9-454 від 09.06.2011.

51. Про проведення засідання обласної творчої групи вчителів трудового навчання та технологій «Виготовлення виробів для ЗСУ в навчальний та позанавчальний час». Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти. Тернопіль : 24 лютого 2023. URL: <https://ippo.edu.te.ua/about/news/pro-provedennya-zasidannya-oblasnoi-tvorchoi-grupi-vchiteliv-trudovogo-navchannya-ta-tehnologij-vigotovlennya-virobiv-dlya-zsu-v-navchalnij-ta-pozanavchalnij-chas>

52. Про стан негативних тенденцій серед неповнолітніх та заходи щодо їх попередження: Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. «Гуманізація навчально-виховного процесу як засіб попередження правопорушень серед учнівської та студентської молоді» / За ред. В. М. Герасименка. – Київ, 1994. 230 с.

53. Романенко Ю. В. Соціалізація особи: метапрограмний та психотехнологічний аспекти. Київ : Вид-тво ДУІКТ, 2007. 407 с.

54. Романюк Л. Забавка, що стала сенсом життя. Голос України. 2013. 3 січ. С. 13.

55. Руденко Ю. Д. Національне виховання: відродження і перспективи. Педагогіка і психологія. 1994. № 31. С. 132–140.
56. Русова С. Український дитячий садок. Україна. 1991. № 2. № 5. С. 40-57.
57. Савка І. Теоретико-педагогічні аспекти національного виховання учнівської молоді в закладах освіти. Молодь і ринок. 2013. № 12. С. 142-147.
58. Сергеева Н. В. Морально-естетичне виховання молоді засобами національних традицій народного календаря. Духовність особистості. 2012. Вип. 4. С. 113-119.
59. Скляренко О. Українська лялька : посіб. метод. рек. 2007. С. 4.
60. Стельмахович М. Г. Народна педагогіка. Київ : Радянська школа, 1985. 312 с.
61. Титаренко В. П. Методика викладання декоративно-прикладної творчості. Полтава, 2004. 249 с.
62. Ткачук М. Педагогічна думка України другої половини ХІХ – початку ХХ століття як джерело збагачення теорії і практики сучасного національного виховання. Науковий вісник Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка. Педагогіка. 2013. Вип. 2. С. 14-22.
63. Тхоржевський Д. О. Теоретичні засади виховання національної самосвідомості. Програма спецкурсу. Київ : ІЗМН, 1998. 150с.
64. Українські народні ремесла / за ред. Д. О. Тхоржевського. Ч. 2. URL : <http://trudove.org.ua/post/ukra-nsk-narodn-remesla-za-red-tkhorzhevskogo-d-o>.
65. Усатенко Т. П. Етнопедагогіка. Енциклопедія освіти / Гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрніком Інтер, 2008. С. 274.
66. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посіб. 3-тє вид., стереотип. Київ : Академвидав, 2009. 560 с.
67. Формування національних, загальнолюдських ціннісних орієнтацій студентської молоді: матеріали Міжнародної науково-практичної

конференції (11-12 грудня 2002 р.) / [відп. ред. А. А. Мазаракі]. Київ : Київ, Нац. торг.-екон. ун-т. 2002. 391 с.

68. Чумак А. Відродження художніх ремесел засобами ручної художньої праці [в школі]. Рідна шк. 1998. №4. С. 57–58.

69. Шевчук Г. Й. Національно-патріотичне виховання молоді в умовах війни. Наукові інновації та передові технології. Львів: № 5(19), 2023, С. 630-635 <https://orcid.org/0000-0002-9688-2305>

70. Шевцова А. Р., Жеба Л. І. Апсайклінг: з турботою про середовище, на потреби Збройних Сил України. Путивльський міський ліцей, Путивль: 2024. 27 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/apsaiklinh-z-turbotoiu-pro-seredovyshche-na-potreby-zbroinykh-syl-ukrainy-790532.html>

71. Юда Л. А. Засоби етнопедагогіки в педагогічній спадщині С. Ф. Русової. Київ, 2011. 78 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для старшокласників

Просимо дати відповіді на запитання анкети. Це допоможе нам у дослідженні особливостей патріотичного виховання старшокласників на уроках технологій.

1. У чому, на Ваш погляд, проявляється таке явище, як “патріотичні цінності”?
2. Назвіть людей, які на Вашу думку, могли б слугувати взірцем патріота?
3. Які вчинки учнів Ви б віднесли до числа “патріотичних”?
4. Назвіть книги, які Ви прочитали за останній рік, у яких змальовуються патріоти своєї Вітчизни?
5. Визначте п’ять історичних осіб, життя яких є прикладом служіння Україні
6. Чи є серед Ваших знайомих люди, чиє життя могло слугувати взірцем для патріотизму?
7. Які з Ваших вчинків можна віднести до числа патріотичних?
8. Назвіть відомі Вам фільми, герої яких були героями своєї Вітчизни?
9. Чи відчуваєте Ви приналежність до Української держави
“Так” “Скоріше так, ніж ні” “Скоріше ні ніж так”
10. Чи турбує Вас майбутня України?
“Так” “Скоріше так, ніж ні” “Скоріше ні ніж так”
11. Чи пов’яжете Ви своє майбутнє з Україною?
“Так” “Скоріше так, ніж ні” “Скоріше ні ніж так”

Дякуємо за допомогу!

Анкета для старшокласників

Просимо дати відповіді на запитання. Це допоможе нам у дослідженні особливостей патріотичного виховання старшокласників на уроках технологій.

1. Як би Ви були Президентом, щоб Ви зробили для України?
2. Якою Ви бачите Україну через 5, 25 років?
3. Чи залежить від Ваших дій майбутнє України?
4. Чи залежить від Вас Ваше майбутнє?

Дякуємо за допомогу!

Додаток В
Матриця можливих об'єктів проєктування для учнів 10-11 класів

Кількість проєктів	Об'єкти проєктно-технологічної діяльності учнів	Основна технологія	Додаткова Технологія	Кількість годин	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів
1	2	3	4	5	6
Навчальний модуль «Техніки декоративно-ужиткового мистецтва»					
Проект 1	Набір тренувальних ножів	Технологія механічної обробки деревини	Технологія ручної обробки деревини	35	<p>Знаннєвий компонент. Знає історію, технології та техніки виготовлення виробів з деревини. Називає структурні елементи власного проєкту. Розуміє чинники, які впливають на якість виконаної роботи. Знає перелік інструментів та пристосувань, необхідних механічної та ручної обробки деревини .</p> <p>Діяльнісний компонент. Застосовує методи проєктування для вибору оздоблення для проєктування. Добирає матеріали, інструменти та пристосування. Дотримується послідовності виготовлення виробу. Дотримується правил безпечної праці при виконанні технологічних операцій. Розраховує вартість виробу.</p> <p>Ціннісний компонент. Шанує традиції свого народу. Шанобливо ставиться до творчості народних майстрів України. Усвідомлює необхідність збереження народних традицій, як автентичність народу та зв'язок поколінь. Обґрунтовує обрані технології, які забезпечують якісне виконання проєкту.</p>
Навчальний модуль «Кулінарія»					
Проект 2	Пиріг	Технологія приготування кондитерс	Технологія оздоблення кондит	35	<p>Знаннєвий компонент. Знає технології створення кондитерських виробів. Знає інвентар, посуд та обладнання для виконання проєкту. Розуміє чинники, які впливають на якість виготовленого виробу за технологією (хімічні, фізичні, біологічні показники). Називає термінологію кондитерських робіт. Знає правила сервірування стола. Розуміє іноземну термінологію для виконання проєкту.</p>

		ьких виробів	ерських виробів в цукровою мастикою		<p>Діяльнісний компонент. Застосовує методи проектування для вибору кондитерського виробу. Добирає рецептуру, визначає необхідну кількість інгредієнтів для приготування борошняного кондитерського виробу, добирає необхідний кухонний інвентар та посуд. Готує борошняний кондитерський виріб та оздоблює його цукровою мастикою з дотриманням технологічної послідовності. Дотримується правил гігієни та безпеки праці. Презентує проєкт. Сервірує стіл до чаю/кави. Розраховує орієнтовну вартість виготовленого виробу та аналізує можливості його реалізації.</p> <p>Ціннісний компонент. Критично ставиться до вибору інгредієнтів, які впливають на здоров'я споживача. Усвідомлює значення екологічно чистих продуктів харчування. Обґрунтовує обрані технології, які забезпечують якісне виготовлення кондитерського виробу. Усвідомлює важливість безпечної організації процесу виготовлення кондитерського виробу. Усвідомлює значення приготування домашніх кондитерських виробів для економії бюджету сім'ї</p>
Навчальний модуль «Дизайн сучасного одягу»					
Проєкт 3	Футболка	Технологія виготовлення швейних виробів машинним способом	Технологія оздоблення одягу	35	<p>Знаннєвий компонент. Знає основи дизайну для створення карнавального одягу: називає принципи формотворення одягу, етапи художнього конструювання швейного виробу. Розпізнає та називає сучасні текстильні матеріали та їх властивості. Знає особливості розкрою швейного виробу, що проектується. Знає технологію виготовлення швейного виробу, термінологію ручних, машинних робіт та волого-теплової обробки. Розуміє чинники, які впливають на якість виконаної роботи за технологією. Називає структурні елементи власного проєкту. Розуміє іноземну термінологію швейного виробництва.</p> <p>Діяльнісний компонент. Застосовує методи проектування у створенні моделей карнавального одягу. Виконує замальовки майбутнього виробу, комбінує та здійснює пошук його форми відповідно до визначених завдань проєкту. Добирає текстильні матеріали для виготовлення виробу. Вміє знімати мірки для виготовлення швейного виробу, виконує технічне конструювання та моделювання. Розраховує вартість виробу. Визначає послідовність виготовлення виробу. Добирає вид та спосіб обробки, оздоблення виробу, фурнітуру, інструменти та пристосування. Дотримується послідовності виготовлення виробу відповідно до запланованих робіт. Дотримується правил безпечної праці при виконанні технологічних операцій. Презентує проєкт.</p> <p>Ціннісний компонент. Критично ставиться до добору текстильних матеріалів, склад яких впливає на здоров'я. Обґрунтовує обраний спосіб обробки, що забезпечує якісне виконання</p>

					проекту. Усвідомлює роль дизайну у створенні власного стилю. Визначає можливості реалізації виготовленого проекту. Усвідомлює важливість безпечної організації процесу виготовлення швейного виробу
--	--	--	--	--	---

Додаток Г

**Зміст навчального модуля
«Техніки декоративно-ужиткового мистецтва»**

Очікувальні результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Алгоритм проєктної діяльності учнів	Орієнтовні проєкти
<p><i>Учень/учениця:</i></p> <p>Знаннєвий компонент Знає технології і техніки створення виробів декоративно-ужиткового мистецтва. Знає історію технік та технологій декоративно-ужиткового мистецтва. Розуміє значення символів притаманних видам декоративно-ужиткового мистецтва. Знає традиції використання кольорової гами під час виготовлення виробів декоративно-ужиткового мистецтва. Знайомий з творчістю народних майстрів України та майстрів інших народів що проживають в Україні. Називає структурні елементи власного проєкту. Розуміє чинники, які впливають на якість виконаної роботи за технологією. Знає перелік інструментів та пристосувань необхідних для виготовлення виробів відповідною технологією. Розуміє іноземну термінологію в декоративно-ужитковому мистецтві.</p> <p>Діяльнісний компонент Застосовує методи проєктування для створення виробів декоративно-ужиткового мистецтва. Добирає матеріали, інструменти та пристосування необхідні для</p>	<p>Визначення теми та завдань проєкту. Пошук зразків виробів декоративно-ужиткового мистецтва для проєкту. Художнє конструювання форми та композиції оздоблення. Добір та обґрунтування конструкційних матеріалів. Добір та обґрунтування технологій для реалізації проєкту. Виготовлення предмету інтер'єру. Презентація проєкту</p>	<p>Вишиті вироби (предмети інтер'єрного призначення, одяг, жіночі та чоловічі аксесуари тощо). Вироби виготовлені в техніці ткацтво, килимарство та ліжникарство (предмети інтер'єрного призначення, одяг, жіночі та чоловічі аксесуари тощо). Вироби з бісеру (предмети інтер'єрного призначення, одяг, жіночі та чоловічі аксесуари тощо). Вироби вишиті бісером (предмети інтер'єрного призначення, одяг, жіночі та чоловічі аксесуари тощо). Вироби в'язані спицями (предмети інтер'єрного призначення, одяг, тощо). Вироби в'язані гачком (предмети інтер'єрного призначення, одяг, жіночі та чоловічі аксесуари тощо). Вироби з шкіри (амулет, ремінь, жилет, браслет, сумка, обкладинка для книжки, чохол для мобільного телефону тощо).</p>

<p>виготовлення виробу. Визначає необхідну кількість матеріалів. Виготовляє виріб з дотриманням народних традицій (форма, кольорове рішення, символи). Дотримується послідовності виготовлення виробу. Дотримується правил безпечної праці при виконанні технологічних операцій. Розраховує вартість виробу. Ціннісний компонент Шанує традиції свого народу. Шанобливо ставиться до творчості народних майстрів. Усвідомлює необхідність збереження народних традицій, як автентичність народу та зв'язок поколінь. Обґрунтовує обрані технології, які забезпечують якісне виконання проекту</p>		<p>Вироби оздоблені аплікацією (предмети інтер'єрного призначення, одяг тощо). Вироби з деревини оздоблені різьбленням (рамка для фото, декоративна кухонна дощечка, декоративна таріль, козацькі клейноди тощо). Писанка. Вироби виготовлені з глини (предмети інтер'єрного призначення, кухонний посуд, іграшки тощо). Вироби виготовлені з лози (предмети інтер'єрного призначення, меблі тощо). Валяні вироби (предмети інтер'єрного призначення, одяг, жіночі та чоловічі аксесуари, іграшки тощо)</p>
--	--	--